

**Інструктивно-методичні матеріали
щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень
учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів**

Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08. 2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти».

Виявлення рівня навчальних досягнень учнів відбувається в процесі контролю, структурними компонентами якого є перевірка та оцінювання результатів навчальної діяльності.

Об'єктами контролю у процесі початкового навчання є складники предметних компетентностей: знання про предмети і явища навколишнього світу, взаємозв'язки і відношення між ними; вміння та навички застосовувати засвоєні знання; досвід творчої діяльності; ціннісні ставлення.

Контроль і оцінювання в процесі навчання молодших школярів є одним із важливих засобів мотивації і стимулювання їх учбово-пізнавальної діяльності. Так, позитивна оцінка у поєднанні з іншими мотивами учіння сприяє розкриттю перспектив успіху дитини, створює і підтримує позитивний емоційний настрій, викликає бажання вчитися, сприяє формуванню адекватної самооцінки.

Основними функціями контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів є: **мотиваційна, діагностувальна, коригувальна, прогностична, навчально-перевірвальна, розвивальна, виховна.**

Діагностувальна функція контролю дає змогу учителеві виявити прогалини і помилки в знаннях і вміннях відповідно до поставлених цілей, з'ясувати причини їх виникнення і відповідно коригувати учбово-пізнавальну діяльність школярів та способи управління нею. Таким чином у процесі контролю відбувається “коригування”, а не “доучування”.

Отримані результати контролю використовуються з метою прогнозування шляхів удосконалення методики навчання предмета в цілому, передбачення засобів удосконалення результатів навчальних досягнень окремих учнів.

Навчально-перевірвальна функція контролю полягає, насамперед, у поліпшенні якостей знань та вмінь молодших школярів. Так, організація перевірки в логічній послідовності – з одного боку, та вимога повноти й обґрунтування відповідей – з іншого, забезпечують систематизацію і узагальнення засвоєного змісту. Спонування дітей до використання результатів спостережень, прикладів з власного життя поглиблює і розширює їхні знання та вміння. Усне або письмове виконання різнорівневих завдань, що перевіряються

сприяє їх осмисленню, усвідомленню та закріпленню, застосуванню за зразком, за аналогією та у нових ситуаціях.

Контроль сприяє розвитку волі, уваги, мислення, пам'яті, мовлення учнів, їх пізнавальної активності і самостійності. У процесі контролю доцільно формувати вміння взаємо- і самоконтролю (взаємо- і самоперевірки, взаємо- і самооцінювання), взаємо- і самокоригування, що є одним із його найважливіших завдань, а також розвивати рефлексивні уміння, тобто здатність обмірковувати свої дії, критично оцінювати їх і свідомого ставитися до навчання.

Результати контрольної діяльності мають виховне значення. Об'єктивно і методично правильно організований контроль розкриває невикористані резерви, можливості дитини, стимулює учнів до систематичної наполегливої праці, зумовлює формування важливих якостей особистості: відповідальності, здатності до подолання труднощів, самостійності.

Перевірка й оцінювання передбачає систематичне й об'єктивне визначення рівня навчальних досягнень учнів відповідно до програмових вимог. Систематичність зумовлена дидактичною доцільністю здійснення контролю на всіх етапах процесу навчання. Об'єктивність контролю полягає у запобіганні вчителем суб'єктивних і помилкових оцінних суджень, які не відображають реальних досягнень учнів у навчанні.

У початкових класах застосовуються такі **види контролю**: поточний, періодичний, тематичний, семестровий, річний; державна підсумкова атестація.

Вибір видів контролю (перевірки й оцінювання), їх зміст, послідовність, взаємозалежність, час проведення визначаються специфікою навчальних предметів.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення теми з метою визначення рівня розуміння і первинного засвоєння учнями окремих елементів змісту теми, зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх тем уроків, закріплення знань, умінь і навичок, їх актуалізації перед вивченням нового матеріалу. Результати поточної перевірки фіксуються в оцінних судженнях або в балах.

Періодичний контроль має на меті визначення й оцінювання сформованості загальнопредметних умінь і навичок (аудіювання, читання, усне мовлення тощо), якими оволодівають учні впродовж вивчення окремих предметів. Цей вид контролю передбачає перевірку, що здійснюється через певний період навчання.

Тематичний контроль здійснюється у формі тематичної контрольної роботи після опанування програмової теми чи розділу. У разі, коли тема розрахована на велику кількість годин, її розподіляють на логічно завершені частини – підтеми. Якщо ж програмова тема невелика за обсягом, то її об'єднують з однією або кількома наступними темами.

Тематична оцінка в балах виставляється з урахуванням усіх поточних оцінок, отриманих під час вивчення теми (підтеми).

Підсумкове оцінювання за семестр здійснюється на основі результатів тематичного оцінювання з урахуванням динаміки зростання рівня навчальних досягнень учня/учениці.

Річна оцінка виставляється на основі семестрових оцінок також з урахуванням динаміки зростання рівня навчальних досягнень учня/учениці.

Облік результатів контролю ведеться учителем у класних журналах і табелях навчальних досягнень учнів II – IV класів.

Усі види перевірки навчальних досягнень учнів здійснюються за допомогою різних **методів**, вибір яких зумовлюється особливостями змісту навчального предмета, його обсягом, рівнем узагальнення, віковими можливостями учнів.

У початкових класах застосовуються такі методи: усна перевірка (бесіда, розповідь учня); письмова перевірка (самостійні і контрольні роботи, твори, перекази, диктанти, тестові завдання тощо); практична перевірка (дослід, практична робота, навчальний проект, спостереження, робота з картами, заповнення таблиць, побудова схем, моделей тощо). Відносно новим є використання тестових завдань, які є стандартизованим засобом перевірки, що цілеспрямовано і економно у часі може кількісно виявити рівень навчальних досягнень учнів, а також компетентнісних завдань.

Для перевірки навчальних досягнень учнів необхідно застосовувати завдання різних когнітивних рівнів: на відтворення знань, на розуміння, на застосування в стандартних і змінених навчальних ситуаціях, вміння висловлювати власні судження, ставлення, оцінки.

Письмові контрольні роботи з будь-якого предмета в початкових класах проводять на другому або третьому уроці за розкладом в середині робочого тижня (бажано – вівторок-середа), не більше однієї такої роботи в день, а протягом тижня – не більше двох.

За **формою** організації навчально-пізнавальної діяльності учнів перевірка може бути: індивідуальною, парною, груповою, фронтальною.

Для **розвитку самооцінювальної діяльності** можна використовувати портфоліо учнівських досягнень, в якому протягом певного часу накопичуються результати виконання різних завдань, що переконливо ілюструють індивідуальне зростання в розвитку дитини.

Оцінювання має ґрунтуватися на позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учнів, а не ступеня їхніх невдач.

Об'єктивність і точність оцінок забезпечуються такими **критеріями**:

– якість знань (міцність, повнота, глибина, узагальненість, системність, дієвість);

– сформованість ключових, загально предметних і предметних компетентностей, способів навчальної діяльності (виконання за зразком, за аналогією, в нових ситуаціях);

– володіння досвідом елементарної творчої діяльності (частково-пошуковий і пошуковий рівні);

– володіння досвідом емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до інших людей, до самого себе.

На основі зазначених критеріїв виділяються **інтегровані рівні** навчальних досягнень учнів початкових класів. Їх загальнодидактичні характеристики такі:

початковий рівень (1–3 бали) – учень/учениця засвоїв/засвоїла знання у формі окремих фактів, елементарних уявлень, які може відтворити; володіє різними видами умінь на рівні копіювання зразка виконання способу дії; виконує самостійну роботу під безпосереднім керівництвом учителя, але допомогу не може сприйняти відразу, а потребує детального кількаразового її пояснення;

середній рівень (4–6 балів) – учень/учениця володіє знаннями у формі понять, відтворює їх зміст, ілюструє прикладами з підручника; відповідь буде у засвоєній послідовності; володіє вміннями на рівні виконання способів діяльності за зразком у подібній ситуації; самостійну роботу виконує зі значною допомогою;

достатній рівень (7–9 балів) – учень/учениця володіє поняттями, відтворює їх зміст, ілюструє не тільки відомими, а й новими прикладами, встановлює відомі внутрішньопонятійні зв'язки; вміє розпізнавати об'єкти за різними ознаками, які охоплюються засвоєними поняттями; під час відповіді може відтворити засвоєний зміст в іншій послідовності, не змінюючи логічних зв'язків; володіє вміннями на рівні застосування способу діяльності за аналогією; самостійні роботи виконує з незначною допомогою вчителя; володіє вміннями виконувати окремі етапи розв'язання проблеми і застосовує їх у співробітництві з учителем;

високий рівень (10–12 балів) – учень/учениця володіє системою понять в межах, визначених навчальними програмами, встановлює як внутрішньопонятійні, так і міжпонятійні зв'язки; вміє розпізнавати об'єкти за різними ознаками, відповідь аргументує новими прикладами; вміє застосовувати способи діяльності за аналогією і в нових ситуаціях; самостійні роботи виконує без допомоги вчителя; виконує творчі завдання.

Під час оцінювання навчальних досягнень учнів вчителю важливо виявляти доброзичливість, терпіння, поєднувати вимогливість з індивідуальним підходом, порівнювати виявлені досягнення дитини не тільки з нормою, але й із її попередніми успіхами. Індивідуальний підхід передбачає врахування індивідуальних особливостей, пізнавальних здібностей, темпу роботи учнів тощо.

Особливості безбального оцінювання

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів

із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти» оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється вербально: у 1 класі з усіх предметів інваріантної складової; у 24 класах з предметів інваріантної складової: «Сходинки до інформатики», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», інтегрованого курсу «Мистецтво», «Основи здоров'я», «Фізична культура».

При оцінюванні знань, вмінь і навичок учнів 2 класу (I семестр) за рішенням педагогічної ради замість балів використовуються словесні (вербальні) оцінки.

У процесі контрольної діяльності при безбальному оцінюванні використовуються як усні, так і письмові оцінні судження, які характеризують процес навчання і відображають кількісний і якісний результати процесу навчання: ступінь засвоєння знань і вмінь з навчальних предметів та рівень розвитку учнів.

Відмова від використання балів у 1-х класах пов'язана з віковими особливостями учнів початкових класів. 6-7-річний школяр по-особливому сприймає оцінку своєї діяльності. У нього переважає зовнішня мотивація діяльності. У цьому віці дитина поки що не вміє об'єктивно оцінювати результати своєї діяльності, здійснювати контроль і самоконтроль, оцінку і самооцінку.

У дошкільному віці в дитини сформувалося позитивне ставлення до себе. Під впливом різноманітних чинників шкільного життя ці уявлення піддаються серйозному випробуванню.

Навчання, як правило, пов'язане як із успіхами, так і з помилками та невдачами, а отже, і з низькими оцінками. Тому оцінка здатна викликати в учня гострі переживання: радість, емоційне задоволення успіхом, сором за невдачу, внутрішній протест проти осуду тощо. Радість і задоволення досягненнями в навчанні підтримують мотивацію навчання, створюють позитивний емоційний фон у стосунках з учителем і однолітками. Почуття гіркоти, невдоволеність невдачами можуть спричинити неусвідомлений конфлікт з оточенням, зниження самооцінки, зневіру, небажання вчитися.

Так, оцінювання вчителем дитина не відносить до своєї діяльності, а сприймає як заохочення чи покарання, позитивне або негативне ставлення до неї.

Для шести-семирічного школяра, який відчуває труднощі в засвоєнні навчального матеріалу, заохочення навіть найменшого успіху має велике значення. Тому, розставляючи акценти в оцінці успіхів і невдач, учитель повинен дбати про домінування позитивних переживань, пов'язаних із засвоєнням знань.

Слід пам'ятати, що в найменшого школяра самооцінка ще не диференційована, тож учительська оцінка його конкретних дій переноситься на особистість загалом. Негативна оцінка особистості учня, коли він так прагне до визнання, може призвести до затримки в розвитку. Зважаючи на зазначене,

доцільно під час оцінювання характеризувати роботу учня, а не його особистість, використовуючи вислови на зразок: *правильно чи неправильно; я твоєю роботою задоволена чи не задоволена; сьогодні твоя відповідь повніша чи недостатньо повна, ніж на попередньому уроці тощо*, замість: *ти найрозумніший; я тобою не задоволена*.

У процесі контролю слід враховувати індивідуальні психологічні якості дитини. Здебільшого варто заохочувати дітей сором'язливих, пасивних, з хворобливим самолюбством, рідше і стриманіше – самовпевнених.

Вміло користуючись у роботі з учнями педагогічною вербальною оцінкою, вчитель закладає основи для формування в них умінь об'єктивно оцінювати хід і результати своєї діяльності, стимулює розвиток навчальних мотивів.

У процесі вербального оцінювання навчальної діяльності шести-семирічних учнів доцільно використовувати такі **форми і прийоми**:

1) різні форми схвалення, погодження, підбадьорювання, виражені словесно та за допомогою міміки, жесту, модуляції голосу: *справився; уже краще; чудово; видно, що стараєшся; задоволена твоєю роботою та ін.* У такій же формі висловлюють зауваження, заперечення, осуд: *спробуй не поспішати і довести до лінії; обведи зразок і напиши так само; як ти думаєш, що в тебе не так, як на зразку?* тощо;

2) розгорнуте словесне оцінювання (вчитель аналізує хід роботи, її результат, коментує спосіб виконання, показує, що саме варте уваги, стимулює учнів наслідувати зразок відповіді, показує раціональніші способи роботи, пояснює можливість сказати зрозуміліше, точніше);

3) перспективна й відстрочена оцінка (вчитель роз'яснює, за яких умов учень може в перспективі одержати найвище схвалення);

4) динамічна виставка окремих дитячих робіт з будь-якого виду діяльності (малюнки, зошити, вироби тощо), яка організовується для ознайомлення з нею колективу школи й батьків;

5) ігрова оцінка – нагородження переможців, учасників гри різними ігровими атрибутами.

У процесі безбального оцінювання важливим є навчальний діалог –аналіз відповіді учня чи результативності виконаної ним роботи. Коментар до процесу оцінювання спочатку здійснюється вчителем. Пізніше, в міру сформованості контрольних-оцінних умінь і навичок власну оцінку з коментарем зможуть висловлювати і учні.

У повному обсязі оцінні судження вчителя чи учнів висловлюються в такій послідовності:

– відзначення позитивних сторін відповіді та успішно виконаних аспектів практичної роботи;

– чітке визначення (в доброзичливій формі) допущених помилок та недоліків (так, щоб учень усвідомив свої прорахунки);

– визначення шляхів подолання прогалин у знаннях, рекомендації

щодо удосконалення практичних навичок із конкретною інформацією про можливість ліквідації недоліків;

– висловлення віри, доброзичливої впевненості в тому, що учень докладе необхідних зусиль і досягне вищих показників навчальних досягнень.

Саме у такий спосіб висловлення оцінних суджень у дитини формується свідоме ставлення до навчання, віра в свої сили, бажання поліпшити результат своєї навчальної діяльності.

Відмова від використання балів у процесі навчання учнів 2-4 класів з окремих навчальних предметів обумовлена необхідністю формування внутрішньої мотивації в навчанні, збереження психофізичного здоров'я учнів, формування адекватної самооцінки учнів, розвитку творчих здібностей учнів, формування умінь самостійно оцінювати результати власної навчальної діяльності, розвитком навчальної самостійності учнів у здійсненні контрольної-оцінної діяльності. Окрім того, доцільність безбального навчання викликана:

- специфікою навчальних предметів («Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», інтегрованого курсу «Мистецтво», «Сходинки до інформатики», «Основи здоров'я», «Фізична культура»);

- значними відмінностями в рівнях розвитку індивідуальних здібностей і творчих обдарувань учнів;

- переважанням колективних видів діяльності у процесі навчання музики, фізичної культури та ін.;

- множинністю видів діяльності на уроках з предметів «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Основи здоров'я», «Фізична культура», «Сходинки до інформатики», включенням вчителів у творчий процес.

Протягом всього періоду навчання, який проходить без використання балів, вчитель цілеспрямовано працює над формуванням в учнів навичок самостійного оцінювання результатів власної навчальної діяльності.

Основними принципами безбального навчання є: *критеріальність; пріоритет самооцінки; безперервність; гнучкість і варіативність інструментарію оцінки; поєднання якісної та кількісної складових оцінки; природність процесу контролю та оцінки.*

Критеріальність. Змістовий контроль та оцінка будуються на основі вимог до навчальних предметів. Кожному з критеріїв відповідають показники, які є зрозумілими для учнів. Наприклад, працюючи в прописах (зошитах для письма та розвитку мовлення) над написанням елементів літер, роботу можна оцінити за різними показниками: дотримання нахилу; висота елементів букв; дотримання відстані між елементами та ін. При списуванні речень можуть бути виділені такі показники: написання великої літери на початку речення; ставлення крапки (знака оклику, знака питання) в кінці речення; пропуск літер та ін.

Пріоритет самооцінки. Одним із завдань безбального навчання є формування в учнів навичок самостійного оцінювання результатів власної навчальної діяльності. Важливою умовою формування таких навчальних дій є дотримання такої послідовності: спочатку учень сам оцінює свою роботу, а потім робота оцінюється однокласниками або вчителем. Таким чином, внутрішня самооцінка повинна передувати зовнішній. Це дозволить дитині побачити, що будь-яка навчальна робота виконується, в першу чергу, для себе, а не для вчителя. Дотримання вказаної послідовності оцінювання допоможе в майбутньому сформувати в учнів ціннісне ставлення до процесу і результату навчальної роботи.

Основною функцією самоконтролю і самооцінки учнів на даному етапі навчання є самостійне визначення власних потенційних можливостей, навчальних досягнень, а також усвідомлення проблем, необхідних для вирішення у процесі навчання.

Для формування адекватної самооцінки важливим є застосування двох самооцінок учнів: прогностичної (оцінка попередньої роботи) і ретроспективної (оцінка виконаної роботи).

Неперервність. Контролю та оцінці підлягають не лише результати навчання, але й сам процес. З урахуванням неперервності процесу навчання важливо перейти від традиційної оцінки кінцевого результату до оцінювання процесу наближення до результату навчання. При цьому учень має право на помилку, яка може бути ним виправлена, що забезпечить прогрес у навчанні.

Наприклад, при засвоєнні правопису ненаголошених голосних у корені слова, оцінюючи кінцевий результат, вчитель фіксує лише наявність помилки.

Для **оцінювання процесу навчання виділяємо таку послідовність кроків** (операцій): постановка наголосу; виділення букви, що позначає ненаголошений голосний звук; виділення кореня слова; підбір однорідних слів; підбір перевірного слова; визначення правильного написання.

Або, на навчальних заняттях з **музичного мистецтва** у 3-4 класах учитель виділяє такі етапи роботи над твором:

- освоєння тексту музичного твору;
- усвідомлення змісту музичного твору, пошук його основної ідей;
- створення плану виконання твору;
- робота над необхідними вокальними і хоровими навичками виконання твору;
- виразне виконання твору.

На уроках **образотворчого мистецтва**, наприклад, при лінійно-конструктивній побудові композиції виділяють такі етапи:

- вибір величини зображення по відношенню до площини (формату);
- визначення центру композиції, гармонійного заповнення формату зображеннями;
- відтворення форми, пропорцій, конструкцій зображуваних об'єктів;

- відтворення стану природи засобами композиції (під час зображення пейзажу, сюжетної композиції).

При кольоровому виконанні композиції учитель виділяє такі кроки:

- моделювання об'єктів з урахуванням законів лінійної перспективи, освітлення (теплі, холодні кольори);
- передачі настрою в картині (при зображенні пейзажу, сюжетної композиції).

Вчитель оцінює вміння учнів здійснювати кожний крок. У разі помилки у виконанні певної операції, вправи вчитель організовує диференційовану роботу для її опрацювання і уникнення в майбутньому.

Організуючи навчання на уроках з **основ здоров'я**, вчитель визначає такі складники здоров'язбережувальної компетентності:

- знання про здоров'я;
- формування здоров'язбережувальних умінь і навичок;
- здатність їх застосовувати у навчальних і життєвих ситуаціях;
- ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

На уроках з **фізичної культури** вчитель, організуючи навчання, визначає такі аспекти:

- оволодіння фізкультурними знаннями;
- ступінь активності занять фізичними вправами;
- формування рухових умінь і навичок;
- рівень розвитку фізичних якостей.

Оцінювання якості підготовки учнів з **предмету «Сходинки до інформатики»** здійснюється в двох аспектах:

- рівень володіння теоретичними знаннями;
- здатність до застосування вивченого матеріалу у практичній діяльності.

До навчальних досягнень учнів початкових класів з предмета, які підлягають покроковому змістовому безбальному оцінюванню, належать:

теоретичні: початкові уявлення про базові поняття інформатики, зокрема повідомлення, інформація та дані, інформаційні процеси, комп'ютер та інші пристрої, що використовуються для роботи з повідомленнями і даними, сфери їх застосування у житті сучасної людини в інформаційному суспільстві; про різні програмні засоби підтримки вивчення інших предметів початкової школи, а також для розв'язування практичних завдань із цих предметів; про можливості використання глобальної мережі Інтернет, пошук потрібних відомостей; алгоритмічне, логічне та критичне мислення;

технологічні: вмикає та вимикає комп'ютер; вибирає об'єкти та переміщує їх із використанням маніпулятора миші; виконує операції над об'єктами, зокрема, над вікнами, файлами, папками; запускає програму на виконання та завершує роботу з нею; використовує клавіатуру для введення символів, слів, речень, текстів; здійснює підготовку та редагування нескладних текстів

невеликого обсягу в середовищі текстового редактора; працює із графічними об'єктами у середовищі графічного редактора, створює елементарні малюнки та змінює значення властивостей створених малюнків; працює з комп'ютерними програмами підтримки вивчення навчальних предметів; створює прості презентації (3-5 слайдів) на підтримку власної проектної діяльності;

телекомунікаційні: одержує, створює і надсилає електронні листи; виконує пошук в Інтернеті зображень і текстів за вказаною темою; зберігає результати пошуку;

алгоритмічні: складає алгоритми дій із повсякденного життя, з використанням матеріалу навчальних предметів (математики, української мови тощо); аналізує текст задачі; складає, записує і виконує найпростіші алгоритми для виконавців у визначеному середовищі, розрізняє основні алгоритмічні конструкції.

Гнучкість і варіативність інструментарію оцінки. У навчальному процесі використовуються різноманітні шкали змістової оцінки, які дають можливість гнучко реагувати на динаміку навчальних досягнень і розвитку учня; на яких фіксується результат виконаної роботи за певними показниками, різноманітні форми графіків, таблиць, листів індивідуальних досягнень, «чарівні лінієчки», «сходинок зростання», позначення «+», «-» тощо.

Обов'язковими умовами використання будь-якої оціночної шкали є попередня самооцінка та участь учнів у визначенні показників кінцевої оцінки.

Недопустимою є заміна оцінок іншими зовнішніми атрибутами (зірочками, квіточками, прапорцями тощо), оскільки при цьому функцію оцінки бере на себе цей предметний малюнок і ставлення дитини до нього ідентичне ставленню до оцінки в балах.

Поєднання якісної та кількісної складових оцінки.

Якісна складова оцінки відображає рівень особистісного розвитку учнів, зокрема, таких важливих характеристик особистості, як самостійність, відповідальність, комунікативність, уміння працювати в групі, в парі, ставлення до навчальної праці, рівень прикладених зусиль, індивідуальний стиль мислення та ін.

Кількісна складова дозволяє вибудувати шкалу індивідуальних досягнень учнів, порівнювати сьогоденні досягнення учня з його попередніми успіхами.

Поєднання якісної та кількісної складових оцінки забезпечує найбільш повну картину динаміки розвитку кожного учня з урахуванням його індивідуальних здібностей і особливостей.

Природність процесу контролю та оцінки. Контроль та оцінка повинні застосовуватися у природних для учнів умовах, які знижують стрес і напруження.

Контроль та оцінка результатів навчальної діяльності

У процесі навчання важливо застосовувати такі *види контролю:*
за місцем у процесі навчання:

попередній контроль, що дає можливість визначити висхідний рівень підготовки учнів з навчальних дисциплін;

поточний контроль, що носить навчальний характер і супроводжує процес засвоєння кожної теми, що вивчається, та дозволяє визначити ступінь зростання учнів у засвоєнні навчального матеріалу. Його результати дають можливість учителю вчасно реагувати на недоліки, виявляти їхні причини та приймати необхідні заходи для їх подолання, повернутися до недостатньо засвоєних дій, операцій і способів діяльності;

тематичний контроль дозволяє здійснити перевірку результативності засвоєння учнями матеріалу певної теми чи розділу навчальної програми

за змістом:

прогностичний (плануючий) контроль визначає послідовність виконання операцій навчальної дії чи кількість таких операцій;

поопераційний контроль керує правильністю, повнотою і послідовністю виконання операцій, що входять до складу дії;

контроль за результатом здійснюється після виконання дії;

за суб'єктами контрольно-оцінної діяльності:

зовнішній контроль здійснюється учителем чи однокласниками (взаємоконтроль і взаємооцінка);

внутрішній (рефлексивний) контроль здійснюється учнем/ученицею (самоконтроль і самооцінка).

Змістовий контроль та оцінка відображають якісний результат процесу навчання. Результати навчальної діяльності розглядаються відносно особистісних показників кожного окремого учня. Індивідуальна динаміка розвитку учня і ступінь засвоєння ним знань та вмінь визначаються у співставленні з його власними результатами, отриманими попередньо і не допускають порівнянь його з іншими дітьми.

Предметом контрольно - оцінної діяльності є:

- ступінь оволодіння знаннями і уміннями учнів з навчальних дисциплін;
- рівень особистісного розвитку учнів.

Контроль та оцінювання знань та умінь учнів

Усний контроль здійснюється з використанням фронтальної, групової, парної та індивідуальної форм. Слід урахувати, що монологічне мовлення учнів початкових класів тільки формується, тому неприпустимо зловживати індивідуальним усним опитуванням молодших школярів.

Самостійні роботи проводяться в рамках здійснення поурочного контролю і дозволяють фіксувати ступінь засвоєння навчального матеріалу в процесі його вивчення.

Перевірні роботи спрямовані на перевірку засвоєння окремих питань навчальної теми. Згідно з навчальною програмою вчитель визначає з кожної

теми об'єм знань, умінь та навичок, на основі чого складаються та проводяться перевірні роботи.

Контрольні роботи спрямовані на виявлення результативності засвоєння учнями матеріалу визначеної теми чи розділу навчального предмета.

Тестові завдання можуть бути використані при формуванні самостійних, перевірних і контрольних робіт. Завдання тестових робіт допомагають встановити наявність чи відсутність в учнів певних знань і умінь.

Контроль та оцінка рівня особистісного розвитку учнів.

Змістовий контроль та оцінка рівня особистісного розвитку учнів спрямовані на виявлення індивідуальної динаміки розвитку учнів від початку навчального року до його закінчення.

Основними показниками особистісного розвитку учнів є:

- сформованість загальнонавчальних умінь та навичок;
- сформованість основних ціннісних орієнтирів, які визначають мотиваційну основу особистості;
- сформованість навчально - пізнавальних інтересів;
- здатність до узгоджених дій з урахуванням іншої позиції;
- самостійність дій, суджень, критичне ставлення до власних та інших дій;
- адекватність самооцінки;
- вираження творчості у різних видах діяльності.

Динаміка розвитку учнів визначається вчителем спільно з шкільним психологом на основі результатів психолого-педагогічного моніторингу.

Відкрита демонстрація своїх досягнень учнями передбачає пред'явлення накопичених протягом року результатів навчальної праці (презентації усіх робіт учнів організовуються в різних формах (виставки, різні заходи), у тому числі з використанням інформаційно - комунікаційних технологій.

Організація контрольно - оцінної діяльності

У навчальному процесі поєднуються контрольно - оцінна діяльність учителя, контрольно - оцінна діяльність учня у відношенні один одного (взаємоконтроль та взаємооцінка) і контрольно - оцінна діяльність учнів відносно процесу і результату власної діяльності (самоконтроль і самооцінка).

Для того, щоб оцінка стала засобом розвитку активності та ініціативи самого учня, він повинен навчитися самостійно здійснювати контроль та оцінку. Тому головним завданням вчителя є цілеспрямоване формування самостійності учнів у здійсненні контрольно - оцінної діяльності.

Формування адекватної самооцінки учня – дуже складний процес. З перших днів навчання учнів у школі вчитель працює з учнями над формуванням навичок співпраці, найпростіших методів самооцінки та самоконтролю.

У першому класі закладаються основи діяльності з самооцінки:

- перш, ніж оцінювати виконану дію, необхідно визначити разом з учнями показники, по яких буде здійснюватися оцінювання;

- оцінка будь-якої дії спочатку здійснюється дитиною і тільки потім дорослим (пріоритет самооцінки);
- обговорення можливих причин розбіжності оцінок дорослого і дитини проводиться індивідуально в довірливому середовищі.

На уроках музичного та образотворчого мистецтва у 2-4 класах учні можуть використовувати оціночні таблиці, що дозволяють фіксувати наявність уявлень у сфері музичного та образотворчого мистецтва, ступінь сформованості практичною музичною та образотворчою діяльністю.

При визначенні критерію важливо враховувати позицію, в якій учень здійснює музичну діяльність, оскільки кожній із позицій відповідають певні показники (правильно, точно – для слухання; виразно, емоційно – для виконання; оригінально – для творчої роботи тощо).

Критерій визначається до початку діяльності. Обов'язковою умовою є відповідність критерію реальним можливостям учнів. Наприклад, до початку співу, слід встановити, яким повинно бути виконання (виразним, відображаючим настрій, характер музики; емоційним, що передає ставлення виконавця до виконуючого твору).

На основі висунутих критеріїв здійснюється прогностична оцінка, в ході якої учні відповідають на такі питання: чи можна під час співу передати характер і настрій музики під час співу? Чи можемо передати своє ставлення до пісні? Зміст критерію і прогностичної оцінки повинні співпадати. Слід звернути увагу, що критерій учнем не озвучується, вони оперують показниками, зрозумілими для них і не вимагають пояснень. Виконавська діяльність здійснюється після проведення прогностичної оцінки. Закінчивши виконання, учні здійснюють самооцінку, відповідають на питання: чи змогли ми передати характер, настрій музики під час співу. Чи змогли передати своє ставлення до пісні. Після самооцінки учитель коментує процес і результат здійснення виконавської діяльності.

Слід розрізняти *ретроспективну* (після виконання завдання) і *прогностичну* (до виконання роботи) самооцінку. Першочергово ведеться робота з формування ретроспективної самооцінки. Тільки тоді, коли здійснення контролю і оцінки стане звичною нормою для учнів, можна переходити до формування прогностичної самооцінки.

Вчитель може висловлювати оціночні судження в різних формах: словесній: *Ти правильно виконав завдання. Ти правильно розв'язав задачу. Ти акуратно виконав роботу. Твоя робота достойна високої оцінки тощо*); графічній (лінієчки самооцінки; сходишки зростання, графіки тощо), знакової (знаки «+», «-» та ін.).

При оцінюванні в балах рекомендується використовувати в контрольно-оцінній діяльності повний алгоритм оцінювання, що включає словесно-оціночне судження і виставлення оцінки в балах

Орієнтовні вимоги до ведення та оцінювання учнівських зошитів

Для навчальної роботи в початкових класах використовуються зошити, що відповідають чинним в Україні стандартам, з такими видами графічної сітки:

- у дві горизонтальні лінії різної інтенсивності з похилими лініями;
- у дві горизонтальні лінії різної інтенсивності без похилих ліній
- з горизонтальними лініями;
- у клітинку з нормою лініювання 5,0 x 5,0 мм.

На кожній сторінці зошита із зовнішнього боку вертикального зрізу залишається поле завширшки 2 см, відмежоване вертикальною лінією червоного кольору.

У 2-4-х класах для навчальних класних і домашніх завдань з української та інших мов, математики рекомендується вести по два зошити (для періодичної заміни їх під час перевірки вчителем).

Для контрольних робіт з мов і математики використовується окремий зошит, у якому учні виконують також роботу над помилками.

За потреби можна також використовувати зошити з друкованою основою з інших предметів інваріантної складової, що разом із підручником становлять єдиний навчальний комплект.

Кожна письмова робота, виконана учнем початкових класів в зошитах (у т. ч., в зошитах з друкованою основою), перевіряється до наступного уроку.

У 1 та 2 класах зошити підписує вчитель, у 3-4 класах – це роблять учні за зразком, написаним учителем на дошці, наприклад:

*Зошит
для робіт з української мови
учениці 2 – А класу
Шепетівської ЗОШ I – III ст. № 2
Потієнко Ірини*

*Зошит
для робіт з математики
учня 2 – А класу
Батуринського НВК «Пролісок»
Варакути Георгія*

*Зошит
для контрольних робіт
з математики
учня 4 – А класу
Варварівської ЗОШ I ст.
Васильченка Михайла*

*Зошит
для контрольних робіт
з української мови
учениці 4 – А класу
Бахмацької ЗОШ I – III ст. № 1
Дорош Лідії*

Прізвище та ім'я учня/учениці записується в родовому відмінку однини.

У кінці підпису зошита крапка не ставиться.

У письмовій роботі з мов і математики рекомендується зазначати дату виконання роботи, яка це робота (класна чи домашня), вид завдання (вправа,

диктант, твір, переказ, задача тощо), заголовок зв'язного тексту (переказу, розповіді тощо). У кінці заголовків крапка не ставиться.

На розсуд учителя у 1, 2 та 3 класах вид завдання можна не зазначати з метою економії часу на уроці.

Дату та назву роботи учні записують, починаючи з 2 класу початкової школи. Наприклад:

14 жовтня
Класна робота
Вправа 57

17 березня
Домашня робота
Задача 187

У 4 класі дату виконання роботи з мови записують словами, з математики – на розсуд учителя.

Дев'ятнадцяте квітня
Класна робота
Словниковий диктант

У зошитах для контрольних робіт учні пишуть дату, вид завдання і заголовок тексту. Наприклад:

10 грудня
Диктант
Пташки взимку

17 березня
Математичний диктант

У 1-4 класах рекомендується використовувати для письма кулькові ручку з пастою синього або фіолетового кольору, а для креслення – олівець.

Під час виконання письмової роботи учням рекомендується дотримуватися однакових інтервалів між словами, дописувати кожен рядок до кінця, орієнтуючись на правила переносу і не виходячи за межі рядка, дотримуватися абзаців.

Якщо потрібно виправити помилку, учень має закреслити неправильно написану літеру чи цифру навскіс (справа наліво) і замість неї зверху написати потрібну літеру чи цифру. Якщо треба замінити слово, словосполучення, речення або числовий вираз, то його слід закреслити тонкою горизонтальною лінією, а не брати в дужки, оскільки дужки є пунктуаційним знаком, і далі записати правильно.

Виправлення (закреслення та поновлення) написаного треба робити ручкою, а не олівцем.

Учні мають бережливо використовувати зошит: не починати новий, доки не списано попередній; користуватися обгортками; не бруднити сторінок; не виривати аркушів.

Заміна зошитів блокнотами або окремими аркушами паперу не рекомендується.

Усі записи в зошиті вчитель здійснює каліграфічно і грамотно.

Ведення робочих зошитів з мов та математики оцінюється щомісяця протягом кожного семестру.

При цьому рекомендується брати до уваги:

- у зошитах з мов: каліграфію, грамотність, культуру оформлення письмових робіт і наявність робіт над помилками. За кожний параметр виставляється від 1 до 3 балів;

- у зошитах з математики: охайність зошита та культуру оформлення робіт (дата, назва та вид роботи, розміщення завдань на сторінці, охайність креслень і виправлень, робота над помилками тощо). За мовні помилки оцінка не знижується. Також не впливають на цю оцінку математичні помилки – вони враховуються під час перевірки кожної письмової роботи.

Оцінку за ведення зошитів заносять до класного журналу і враховують як поточну.

Орієнтовні вимоги до оформлення письмових робіт з мов

У період навчання грамоти учні 1 класу виконують навчальні завдання в зошиті з друкованою основою (зошити для письма і розвитку мовлення), де подано зразки написання літер, їх поєднань, окремих слів і речень, а також вправи на розвиток мислення і мовлення школярів.

Щоб навчити першокласників орієнтуватись у розлініюванні зошита та для виконання індивідуальних, диференційованих вправ і завдань, починаючи з листопада (січня), можна паралельно практикувати виконання окремих завдань у шкільних зошитах з таким самим розлініюванням.

Завдання, пов'язані з мовним аналізом (креслення схем речень, звуко-складової структури слів, «друкування» тощо), першокласникам рекомендується виконувати в окремому зошиті в клітинку.

У 2 класі на уроках української та інших мов учні пишуть у зошитах в дві лінії з похилими лініями. У I семестрі 3 класу учні продовжують писати в таких самих зошитах або в зошитах у дві горизонтальні лінії без похилих ліній. У третьому класі учні поступово переходять на письмо в зошитах в одну лінію. Повний перехід усіх учнів класу на письмо в одну лінію може бути закінчений наприкінці 3 класу. Висота малих літер у цих зошитах повинна бути близько 1/2 висоти робочої лінії.

Записи на новій сторінці зошита учні починають робити з першого робочого рядка.

Початок запису тексту і його заголовки мають бути на одній сторінці. Якщо залишаються вільні рядки на сторінці, то їх можна використовувати для виконання інших завдань на розсуд учителя.

Між датою і назвою роботи (класна, домашня), між назвою та видом роботи, а також між видом роботи та заголовком рядок не пропускають. У зошитах з графічними сітками у дві горизонтальні лінії різної інтенсивності з похилими лініями та без них між кінцевим рядком тексту однієї письмової роботи і початком наступної рекомендуємо пропускати один робочий рядок; у зошитах з графічною сіткою з горизонтальними лініями - два робочі рядки для відокремлення однієї роботи від іншої та для виставлення оцінки і записів учителя.

Орієнтовні вимоги до оформлення письмових робіт з математики

Навчальні письмові завдання з математики учні виконують у зошитах у клітинку.

Запис математичних завдань розпочинають на другій повній клітинці зверху та другій клітинці від поля чи згину сторінки зошита.

Між записами дати, назви роботи та її виду в зошитах з математики пропускають одну клітинку.

Між кінцевим рядком завдання однієї письмової роботи і початком наступної в зошитах з математики пропускають чотири клітинки для виставляння оцінки та для поміток учителя.

Літери і цифри рекомендується писати у клітинці зошита похило, кожну цифру, знак і літеру записувати в окремій клітинці.

Цифри в 1-4 класах записуються висотою в одну клітинку. Малі літери в 1-2 класах – висотою в одну клітинку, в 3-4 класах – $2/3$ клітинки. Великі літери в 1-4 класах пишуть заввишки в півтори клітинки.

Математичні вирази можна розміщувати в рядок або в стовпчик.

Між виразами відстань добирають довільно (2-3 клітинки), але з дотриманням симетрії та економії паперу.

Для полегшення пошуку способу розв'язання задачі пропонується записувати текст задачі коротко, використовуючи різноманітні форми: схему, таблицю, графічні умовні позначення, малюнок, орієнтуючись на опорні слова тексту. Добір форми скороченого запису задачі учень здійснює самостійно. Незначні неточності в записі короткої умови не впливають на оцінку.

У запитанні задачі найменування одиниць величини пишуть повністю, наприклад:

Скільки кілограмів картоплі в двох кошиках?

Після чисел найменування пишуть скорочено (відповідно до Державного стандарту України «Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила» (ДТСУ 3582-97), затвердженого наказом Держстандарту України від 4 липня 1997 р. № 391):

– без крапки: *3 мм, 5 см, 7 дм, 9 м, 12 км; 2г, 7 кг, 9 ц, 10 т; 12 с, 17 хв, 15 год; 15 грн;*

– крапка ставиться після скороченого найменування грошової одиниці – копійки: *20 к.*

Одиниці швидкості скорочено записують так: *60 м/с (або 60 м за 1 с), 17 км/год (або 17 км за 1 год).*

Одиниці площі: *18 см², 31 дм², 73 м²*. Висота цифри 2 біля літери орієнтовно становить $1/2$ клітинки.

Назви предметів біля цифри записують за правилами скорочень: *8 д. (8 дерев), 14 гр. (14 грибів), 36 ябл. (36 яблук).*

У відповіді до задачі назви предметів пишуть повністю: *учень прочитав 5 казок.*

У 1 і 2 класах відповідь задачі записують коротко, наприклад: *7 кг цукру*. Повну відповідь рекомендується записувати, починаючи з 3 класу, її слід будувати за загальними правилами побудови речень (відповідей на запитання).

У складеній задачі після кожної дії, окрім останньої, коротко записується пояснення, наприклад:

1) $18 + 9 = 27$ (кг) – збрали яблук.

2) $27 : 3 = 9$ (кг)

Відповідь: в один ящик умістилось 9 кг яблук.

Орієнтовні вимоги до перевірки письмових робіт

Учителю рекомендується систематично перевіряти та оцінювати якість виконання учнями кожної письмової роботи, оскільки це дає можливість визначити рівень засвоєння знань, умінь та навичок і планувати на діагностувальній основі навчально-корекційну роботу.

Усі письмові роботи навчального і контрольного характеру перевіряються до наступного уроку. Після перевіреної роботи рекомендується виконувати роботу над помилками колективно під керівництвом учителя чи самостійно.

Кожен вид помилок як з мови, так і з математики потребує від учителя відповідного способу виправлення.

Графічно неправильно написану літеру або цифру вчитель підкреслює і на полях чи в окремому рядку для практичного вправлення дає зразок правильного їх написання.

Під час формування графічних навичок допускається виправлення форми літери чи цифри з метою вказування, де саме учень припускається помилки. Неправильність нахилу помічається похилою лінією поряд зі знаком, який дитина написала неправильно.

Грамматичні та пунктуаційні помилки вчитель підкреслює і виправляє власноруч.

Стилістичні і лексичні - підкреслює хвилястою лінією. На наступних уроках найтипівіші з них колективно обговорюються, внаслідок чого неправильно побудовані речення удосконалюються і записуються в зошит.

До виправлення помилок у письмових роботах учитель може підходити диференційовано: у зошитах учнів, які навчаються на достатньому і високому рівнях, підкреслити слово з помилкою, в інших учнів – підкреслити помилку. Саме виправлення пропонується зробити учням під час виконання роботи над помилками. Виправляти записи повністю бажано в зошитах учнів, які неспроможні зробити це самостійно. Такий підхід до перевірки учнівських зошитів потребує повторного їх перегляду.

Помічену в обчисленнях помилку вчителю рекомендується тільки підкреслити, а учню - правильно обчислити й виправити її. У зошитах учнів, які самостійно не можуть виправити неправильний результат обчислення, учитель може закреслити його і зверху написати правильний.

Виправляти неправильний результат по написаному не рекомендується.

Якщо учень помилився під час розв'язування складеної задачі в доборі дії чи в обчисленнях у ній, бажано запропонувати, щоб він правильно розв'язав усю задачу і заново записав її розв'язання.

Якщо задача розв'язана правильно, але неправильно сформульовано пояснення чи відповідь, варто підкреслити цей текст і запропонувати учневі правильно його сформулювати й записати заново.

Усі записи, зроблені вчителем в учнівському зошиті (виправлення помилок, підкреслення, зразки письма, оцінка, фрази типу *Правильно, Уже значно краще* тощо), виконуються чітко, каліграфічно й охайно пастою червоного кольору.

Далі наводимо рекомендації щодо особливостей оцінювання з окремих навчальних предметів.

УКРАЇНСЬКА МОВА І МОВИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН (мови навчання)

Об'єктами перевірки й оцінювання навчальних досягнень учнів з мови навчання є складники комунікативної компетентності:

- досвід мовленнєвої діяльності (аудіативні уміння, здатність вести діалог, будувати монологічні зв'язні висловлювання в усній і письмовій формах, уміння виразно читати і розуміти зміст прочитаного);
- знання про мову і мовлення, мовні уміння й навички;
- орфографічні і пунктуаційні вміння й навички;
- графічні навички письма, техніка, швидкість письма, культура оформлення письмових робіт.

I. Оцінювання досвіду мовленнєвої діяльності

1. Аудіювання (слухання і розуміння прослуханого)

Перевірку аудіативних умінь рекомендуємо здійснювати фронтально в 2-4 класах у кінці кожного семестру.

Перевіряються вміння: сприймати на слух незнайомий текст і розуміти в 2 класі елементи фактичного змісту (хто? що? де? коли? як?), запам'ятовувати послідовність подій; у 3-4 класах – фактичний зміст, причиново-наслідкові зв'язки, основну думку висловлювання, образний вислів.

Для перевірки використовується незнайомий текст художнього стилю і запитання з варіантами відповідей.

Обсяги текстів: у 2 класі – 120-200 слів, у 3 класі – 220-300 слів, у 4 класі – 320-400 слів.

У 2 класі пропонується 4 запитання з двома варіантами відповідей на кожне, у 3 класі – 6 запитань з трьома варіантами відповідей, у 4 класі – 6 запитань з чотирма варіантами відповідей.

У 2 класі за кожну правильну відповідь на запитання учень одержує 3 бали, в 3-4 класах – 2 бали.

2. Говоріння і письмо (діалогічне та монологічне висловлювання)

Перевірку сформованості усного (діалогічного і монологічного) мовлення вважаємо за доцільне здійснювати індивідуально в 2-4 класах наприкінці кожного семестру.

Рівень сформованості *діалогічного* мовлення в 2-4 класах рекомендується перевіряти в першому семестрі.

Перевіряються вміння: складати діалог на задану тему, використовувати формули мовленнєвого етикету, дотримуватись правил спілкування, норм літературної мови.

Обсяги утворених діалогів повинні відповідати нормам: у 2 класі – 3-4 репліки на двох учасників розмови, в 3 класі – 4-5 реплік, у 4 класі – 5-6 реплік (без урахування формул мовленнєвого етикету).

Уміння вести діалог оцінюється за такими вимогами (відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08. 2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти»):

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
Початковий	1	Учень/учениця підтримує діалог, відповідаючи на запитання співрозмовника лише «так» чи «ні»
	2	Учень/учениця відповідає на елементарні запитання короткими репліками, однак не ініціює розмови
	3	Учень/учениця вступає в діалог з найпростішою за змістом теми, відповідає лише на окремі репліки співрозмовника, робить спроби формулювати запитання
Середній	4	Учень/учениця бере участь в діалозі з нескладною за змістом теми, але робить довгі паузи, добираючи потрібні слова, окремі репліки співрозмовника залишає без відповіді
	5	Учень/учениця підтримує діалог за нескладною за змістом мовленнєвою ситуацією, але іноді відхиляється від теми, не завжди вживає слова ввічливості, припускається мовних помилок. Обсяг діалогу наближається до норм
	6	Учень/учениця ініціює і підтримує діалог, будує в основному змістовні репліки, однак не завжди дотримується правил мовленнєвого етикету, припускається окремих мовних помилок. Обсяг діалогу близький до норм

Достатній	7	Учень/учениця будує діалог, що відповідає нормам, в міру швидко добирає потрібні слова, вживає формули мовленнєвого етикету, виявляє толерантність до співрозмовника, однак не висловлює власної думки, свого ставлення до предмета обговорення, припускається незначних мовних помилок
	8	Учень/учениця складає діалог за ситуацією, що містить певну проблему, швидко добирає і правильно використовує потрібні слова, будує змістовні, невимушені репліки, дотримується правил культури спілкування, однак не висловлює свого ставлення до предмета обговорення, припускається незначних мовних помилок. Обсяг діалогу відповідає нормам
	9	Учень/учениця самостійно складає діалог з проблемної теми, чітко формулює запитання, дає влучні відповіді, демонструє належну культуру спілкування, не припускається мовних помилок, робить спроби висловити власну думку з приводу предмета обговорення. Обсяг діалогу відповідає нормам
Високий	10	Учень/учениця складає діалог за проблемною ситуацією, чітко формулює думки, демонструє високу культуру спілкування, висловлює власну позицію, але невпевнено. Обсяг і мовне оформлення діалогу відповідає нормам
	11	Учень/учениця ініціює і підтримує діалог з певної проблеми, впевнено висловлює й аргументує свою позицію, виявляючи повагу до думки співрозмовника, демонструє високу культуру спілкування. Структура діалогу і мовне оформлення реплік відповідає нормам
	12	Учень/учениця складає змістовний і досконалий за формою діалог, демонструє вміння уважно вислухати співрозмовника, виявляє стриманість і коректність у разі незгоди з думкою співрозмовника, доводить свої думки, висловлюючи переконливі аргументи, в тому числі й із власного життєвого досвіду, відстоює власну позицію

Перевірку *усного монологічного* мовлення рекомендується здійснювати в 2-4 класах у другому семестрі. У 2 класі перевіряється вміння будувати усний переказ, у 3-4 класах – усний твір.

Писемне мовлення перевіряється в 3-4 класах.

Письмовий переказ проводиться в 3 класі у кінці навчального року і в 4 класі – наприкінці першого семестру, письмовий твір – у кінці 4 класу.

Обсяги текстів для переказів: у 2 класі – 40-50 слів, у 3 класі – 50-70 слів, у 4 класі – 70-100 слів; обсяги учнівських творів: у 2 класі – близько 40 слів, у 3 класі – близько 60 слів, у 4 класі – 60-80 слів.

За *усне і письмове* висловлювання (**переказ, твір**) доцільно ставити одну оцінку – за зміст.

Оцінювання змісту монологічного зв'язного висловлювання здійснюється за такими вимогами (відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08. 2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання

навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти»):

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
Початковий	1	Учень/учениця буде окремі, не пов'язані між собою речення, демонструючи обмежений лексичний запас і припускаючись мовних (лексичних, граматичних) помилок
	2	Учень/учениця буде або переказує окремі фрагменти висловлювання, при цьому його (її) лексичний запас обмежений, наявні мовні помилки
	3	Учень/учениця буде висловлювання, що не становить завершеного тексту. Послідовність викладу потребує вдосконалення, а лексика – збагачення; трапляються мовні помилки
Середній	4	Учень/учениця буде текст, який відзначається певною зв'язністю, але збіднений змістом; наявні відхилення від авторського тексту (переказ) або від теми (твір); порушена послідовність викладу, відсутні зачин або кінцівка, збіднена лексика, є мовні помилки
	5	Учень/учениця створює текст, який певною мірою розкриває тему, однак удосконалення потребує послідовність викладу, зачин чи кінцівка, добір слів, мовне оформлення тексту
	6	Учень/учениця буде досить послідовний текст, розкриває тему, хоч іноді порушує співвідношення основної і другорядної інформації; добір слів потребує вдосконалення; трапляються мовні помилки
Достатній	7	Учень/учениця правильно буде (переказує) текст, розкриває його загальний зміст і головну думку; у тексті наявні зачин, основна частина і кінцівка; проте школяр не висловлює свої думки з приводу сказаного; текст бідний на виражальні засоби мови; трапляються невиправдані повтори тих самих слів; мають місце мовні помилки
	8	Учень/учениця самостійно буде достатньо повне зв'язне висловлювання, в цілому ґрунтовно висвітлює тему і головну думку; проте не висловлює свого ставлення до того, про що говорить; припускається окремих мовленнєвих і мовних помилок
	9	Учень/учениця самостійно створює послідовний, логічно завершений текст; вдало добирає (у переказі використовує авторські) виражальні засоби мови; робить спроби висловити свою думку з приводу сказаного, але не дуже вдало; припускається поодиноких лексичних неточностей, мовних помилок
Високий	10	Учень/учениця вправно буде текст чи переказ тексту, що характеризується логічною завершеністю, відповідністю темі й меті, багатством лексичних засобів; у тексті висловлена думка про предмет розмови, але допущено 1-2 мовні чи мовленнєві помилки

	11	Учень/учениця вправно будує послідовний, повний текст чи переказ тексту, враховуючи комунікативне завдання; чітко висловлює власну думку, аргументує її; робота відзначається багатством словника, точністю слововживання, граматичною і стилістичною грамотністю
	12	Учень/учениця створює повноцінне, яскраве, оригінальне за думкою зв'язне висловлювання (вірч чи переказ тексту) з певною комунікативною метою; повно і вичерпно висвітлює тему; впевнено висловлює й аргументує своє ставлення до того, про що пише; вдало пов'язує предмет розмови з власним життєвим досвідом; робота відзначається багатством лексики, граматичною правильністю, стилістичною довершеністю

3. Читання

Перевірка сформованості вміння читати в 1 класі вбачається за доцільне здійснювати індивідуально наприкінці навчального року на матеріалі (готує вчитель), у якому використано всі букви алфавіту, склади різних типів.

У 2-4 класах сформованість читацьких умінь рекомендується перевіряти на уроках літературного читання.

При оцінюванні сформованості уміння читати в 1 класі беруться до уваги: спосіб читання (складами, цілими словами); правильність читання; швидкість і розуміння прочитаного.

II. Оцінювання знань з мови, мовних умінь і навичок

Оцінювання мовних знань і умінь рекомендується здійснювати в 2-4 класах не менше як двічі на семестр після вивчення певного розділу (невеликі за обсягом розділи можна об'єднувати, а великі – перевіряти за логічно завершеними частинами).

Перевірці підлягають знання і вміння з мови, необхідні для правильного і грамотного оформлення усних і письмових зв'язних висловлювань.

Перевірка здійснюється фронтально в письмовій формі із застосуванням тестових завдань двох типів: 1) завдання закритого типу, які передбачають вибір одного із запропонованих варіантів відповідей; 2) відкриті завдання, що виконуються без опори на запропоновані варіанти відповідей (самостійне утворення форм слова, добір слів за певною ознакою, побудова речень тощо).

У 2 класі учням пропонується п'ять завдань: три завдання закритого типу (з трьома варіантами відповідей на кожне) і два відкриті. Учням 3 класу – вісім завдань: чотири закритого типу (з трьома варіантами відповідей на кожне) і чотири відкриті. Учням 4 класу пропонується вісім завдань: чотири закритого типу (з чотирма варіантами відповідей на кожне) і чотири відкриті завдання.

У 2 класі за кожне правильно виконане завдання закритого типу учень одержує два бали, за кожне відкрите завдання – три бали (якщо таке завдання виконане частково, то учневі зараховується від одного до двох балів). У

3-4 класах кожне закрите завдання оцінюється одним балом, відкрите – двома балами (якщо таке завдання виконане частково, то учневі зараховується один бал). У разі, якщо при виконанні відкритих завдань учень припустився орфографічних чи пунктуаційних помилок на вивчені правила, рекомендуємо від загальної суми набраних балів віднімати 1 бал за недотримання грамотності.

III. Оцінювання орфографічних і пунктуаційних умінь

Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності є контрольне *списування* і контрольний текстовий *диктант*.

Контрольне списування рекомендується проводити в 1 класі – у кінці року, в 2-4 класах – наприкінці кожного семестру.

Контрольний диктант рекомендується проводити: в 2 класі – один раз у кінці першого семестру і двічі в другому семестрі; в 3-4 класах – двічі на кожний семестр.

Обсяги текстів для диктантів і списування: у 1 класі – 20-30 слів, у 2 класі – 30-50 слів, у 3 класі – 50-70 слів, у 4 класі – 70-90 слів.

При *оцінюванні диктантів* доцільно брати до уваги грамотність, каліграфію (правильність написання букв та їх з'єднань) і культуру оформлення письмової роботи: від оцінки за грамотність рекомендуємо віднімати 1-2 бали за помилки в написанні букв і їх з'єднань та недотримання культури оформлення письмової роботи.

Оцінювання грамотності рекомендуємо здійснювати за такими вимогами:

- орфографічні і пунктуаційні помилки вважаються рівноцінними;
- помилка в одному й тому самому слові, яке повторюється в диктанті кілька разів, вважається однією помилкою; помилки на одне правило, але в різних словах вважаються різними помилками;
- негрубими вважаються такі помилки: повторення тієї самої букви в слові; недописування букви в кінці слова (не за правилом); двічі підряд написане те саме слово в реченні. Дві негрубі прирівнюються до однієї грубої помилки;
- чотири охайні виправлення (неправильне написання на правильне) прирівнюються до однієї помилки;
- орфографічні та пунктуаційні помилки на невивчені правила виправляються, але не враховуються (якщо відповідні слова не були виписані на дошку під час диктанту, а розділові знаки не диктувалися вчителем).

Норми оцінювання грамотності:

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Кількість помилок
	1	9 і більше
Початковий	2	8
	3	7
Середній	4	6
	5	5
	6	4
Достатній	7	3
	8	2
	9	1
Високий	10	1 негруба помилка або 2-3 виправлення
	11	1 виправлення
	12	—

IV. Оцінювання графічних навичок письма,

техніки, швидкості письма, культури оформлення письмових робіт

Графічні навички письма, техніка, швидкість письма і культура оформлення письмових робіт перевіряються шляхом списування з друкованого тексту. У 1 класі списування доцільно проводити на кінець навчального року, в 2-4 класах – у кінці кожного семестру.

За списаний текст рекомендуємо виставляти дві оцінки: одна – за грамотність, друга – за каліграфію, швидкість і культуру оформлення письмової роботи.

Грамотність оцінюється за такими самими вимогами, що й диктант.

При оцінюванні *графічних навичок (каліграфії) і дотримання гігієнічних правил* письма в 1 класі береться до уваги: правильність написання літер та їх поєднання, охайність.

У **2-4 класах** рекомендуємо здійснювати перевірку графічних навичок: форми, розміру, нахилу, поєднання літер; культури оформлення письмової роботи і швидкості письма.

Дотримання норм за кожним із зазначених шести параметрів доцільно оцінювати двома балами (в сумі – 12 балів). За незначне відхилення від норми за тим чи іншим параметром радимо знімати 1 бал, за значне – 2 бали. Значними вважаються такі відхилення: зміна форм букв до невпізнанності; висота букв більша або менша від норми, різнобічний нахил букв, неправильні поєднання букв або їх відсутність, неохайне виправлення, відсутність абзаців. Щодо швидкості письма, то значним вважається відхилення на 5 і більше знаків від меншого показника норми: 2 клас – 16-25 знаків за хвилину, 3 клас – 26-35 знаків за хвилину, 4 клас – 36-45 знаків за хвилини.

V. Зведений перелік перевірних робіт, які проводяться в 1-4 класах

Вид перевірки	1 клас (оцінювання без балів)		2 клас (I сем. -оцінювання без балів за ріш. педради)		3 клас		4 клас	
	I сем.	II сем.	I сем.	II сем.	I сем.	II сем.	I сем.	II сем.
Аудіювання	–	–	1	1	1	1	1	1
Діалог	–	–	1	–	1	–	1	–
Усний переказ	–	–	–	1	–	–	–	–
Усний твір	–	–	–	–	–	1	–	1
Читання	–	1	–	–	–	–	–	–
Письмовий переказ	–	–	–	–	–	1	1	–
Письмовий твір	–	–	–	–	–	–	–	1
Перевірка мовних знань і вмінь	–	–	2	2	2	2	2	2
Диктант	–	–	1	2	2	2	2	2
Списування	–	1	1	1	1	1	1	1
Державна підсумкова атестація	–	–	–	–	–	–	–	1
Загальна кількість перевірок за семестр	–	2	6	7	7	8	8	9

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ
українська, інша мова навчання
2 – 4 класи

Об'єктами перевірки й оцінювання з літературного читання є складники читацької компетентності:

- навичка читання вголос і мовчки;
- розуміння прочитаного;
- уміння виразно читати;
- досвід читацької діяльності учнів (елементарна обізнаність з колом дитячого читання, практичне засвоєння літературознавчих понять, уміння працювати з текстами різних жанрів, уміння переказувати зміст прочитаного твору (3-4 класи), уміння самостійно працювати з дитячою книжкою, довідковою літературою).

Контроль навчальних досягнень учнів рекомендуємо здійснювати шляхом таких **видів контролю: поточного, семестрового, державної підсумкової атестації.**

Основною формою **поточного контролю** є фронтальне та індивідуальне усне опитування.

Семестровий контроль рекомендуємо проводити так:

у 2–4 класах наприкінці семестрів здійснюється контроль техніки читання вголос;

у 3 класі наприкінці I семестру у формі письмової самостійної роботи **під керівництвом учителя**. Така робота проводиться з навчальною метою і не оцінюється в балах;

у 3 класі наприкінці II семестру і у 4 класі наприкінці I семестру у формі письмової контрольної роботи, яка оцінюється в балах.

Основною метою проведення письмових самостійних і контрольних робіт є перевірка розуміння учнями змісту прочитаного.

Водночас наголошуємо, що оцінка за семестр виставляється з урахуванням тематичних оцінок.

Читання вголос

Перевірку розвитку навички читання вголос у 2-4 класах рекомендуємо здійснювати індивідуально у процесі поточного і семестрового контролю. Контроль навички читання вголос здійснює вчитель.

Перевіряються всі якості навички читання вголос (правильність, спосіб, розуміння, виразність, темп).

Читання вголос забезпечується складнішим психофізіологічним механізмом, ніж читання мовчки. У ньому, крім зорового, активно діють мовленнєво-руховий, слуховий канали, які мають вплив на повноту сприймання, запам'ятовування, засвоєння змісту прочитаного.

З огляду на це, не рекомендується здійснювати семестровий контроль розуміння прочитаного вголос на незнайомих текстах.

Перевірку **розуміння** учнями прочитаного вголос рекомендується здійснювати у процесі поточного оцінювання протягом року.

Контроль **техніки читання вголос** (правильність, спосіб, темп) проводиться індивідуально. Залежно від кількості учнів у класі – протягом 2-х останніх тижнів або одного передостаннього тижня I-го і II-го семестрів.

Для читання учневі пропонують незнайомий художній, науково-художній текст, який у кожній віковій групі відрізняється обсягом, складністю змісту, мовою, побудовою речень, шрифтом і т. ін. З метою забезпечення рівних умов перевірки вчитель обирає для читання один і той самий текст.

Підсумковий бал за навичку читання вголос виводиться з урахуванням техніки читання та розуміння змісту прочитаного.

Розвиток **уміння читати виразно** радимо перевіряти окремо у процесі поточного контролю лише після попередньої підготовки учнів.

Особливої уваги потребують діти, які мають певні психофізіологічні особливості: природну повільність, заїкання, поганий зір. Під час оцінювання це не є підставою для зниження бальної оцінки. Контроль за якістю читання у таких дітей здійснюється під час поточного опитування.

Показники темпу читання вголос

Клас	I семестр	II семестр
-------------	------------------	-------------------

2	35-45 сл/хв	50-60 сл/хв
3	65-70 сл/хв	75-80 сл/хв
4	80-85 сл/хв	90-95 сл/хв

Менший і більший числові показники для кожного класу є нормативними. Вони відповідають критеріям найвищого рівня, якщо учень повноцінно оволодів іншими якостями читання, співвідносними з цим рівнем.

Сформованість техніки читання вголос (правильність, спосіб, темп) у II семестрі 2 класу визначається за такими вимогами (відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08. 2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти»)

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
Початковий	1	Учень/учениця читає відривними складами, припускаючись численних помилок у закінченнях, наголошуванні слів, на пропуск, перестановку літер і складів, помилок мовного характеру. Темп читання суттєво нижчий від нормативного (на 10 і більше слів від меншого нормативного числа)
	2	Учень/учениця читає переважно складами, з тривалими паузами у темпі, значно нижчому від нормативного (на 8 і більше слів від меншого нормативного числа), припускаючись численних помилок у закінченнях, наголошуванні слів, на пропуск, перестановку літер і складів, помилок мовного характеру
	3	Учень/учениця значну кількість слів читає складами, не дотримуючись пауз між реченнями і смисловими групами слів. Темп читання нижчий від нормативного (на 7 і більше слів від меншого нормативного числа). Припускається багатьох помилок на перестановку, заміну складів, звуків, слів, у наголошуванні слів
Середній	4	Учень/учениця читає словами і складами. Читання монотонне у темпі, нижчому від нормативного (на 5-6 слів від меншого нормативного числа). Часто припускається помилок у вимові, наголошуванні слів
	5	Учень/учениця читає переважно словами. Припускається помилок на заміну, перестановку складів, у наголошуванні слів, порушує правила вимови. Темп читання дещо нижчий від нормативного (на 3-4 слова від меншого нормативного числа)
Достатній	6	Учень/учениця читає переважно плавно, цілими словами у темпі, що відповідає нормативному, припускаючись мовленнєвих помилок, а також у наголошуванні слів
	7	Учень/учениця читає плавно, цілими словами у темпі, що відповідає нормативному. Припускається кількох орфоепічних, мовленнєвих помилок
	8	Учень/учениця читає плавно словами, правильно, у відповідному темпі. Припускається окремих помилок у наголошуванні слів
	9	Учень/учениця читає плавно словами і групами слів, правильно, у відповідному темпі. Припускається окремих орфоепічних помилок

Високий	10	Учень/учениця читає правильно, плавно словами і групами слів, у відповідному темпі. Мають місце поодинокі орфоепічні помилки
	11	Учень/учениця читає правильно, плавно словами і групами слів, у відповідному темпі з дотриманням норм літературної вимови
	12	Учень/учениця читає правильно, плавно словами і групами слів, у відповідному темпі з дотриманням норм літературної вимови

Перевірка й оцінювання уміння читати виразно, читати напам'ять

Перевірку уміння читати виразно радимо здійснювати в процесі поточного контролю (під час поурочного вивчення теми, перевірки домашнього завдання). Виразність читання перевіряється на знайомому тексті, після попередньої підготовки.

Якість виразного читання, читання творів напам'ять доцільно визначати за такими критеріями:

- правильність, повнота відтворення фактичного змісту твору;
- виразність читання (чіткість дикції, інтонаційна правильність, уміння виявити своє ставлення до того, що читається; доречність використання мовленнєвих та позамовних (міміка, жести) засобів виразності);
- дотримання орфоепічних норм (літературна вимова голосних і приголосних звуків у різних позиціях, сполучень звуків у мовленнєвому потоці, а також наголошування слів).

У дітей з органічними порушеннями вимови цей критерій не враховується.

Орієнтовні вимоги до якості читання напам'ять є наскрізними для учнів 2-4 класів.

Перевірку читання напам'ять рекомендуємо здійснювати індивідуально у процесі поточного контролю. Доцільно проводити протягом 2-3 уроків перевірку читання напам'ять вірша чи прозового твору, які визначені для обов'язкового вивчення.

Перевірку вивчення напам'ять творів малих жанрів (скоромовок, прислів'їв, приказок) радимо проводити в процесі поточного оцінювання.

Читання мовчки

Рівень розвитку навички читання мовчки (технічної і смислової її сторін) у 3-4 класах рекомендуємо перевіряти й оцінювати (починаючи з 3 класу, II семестру) під час *поточного і семестрового контролю*.

Враховуються такі характеристики цього виду читання: спосіб (наявність чи відсутність артикуляції – зовнішніх мовленнєвих рухів), розуміння змісту прочитаного, темп читання.

Контроль технічної сторони навички читання мовчки (спосіб, темп) вчитель може здійснювати під час проведення семестрових письмових (самостійної і контрольних) робіт за такою методикою.

Спочатку на матеріалі текстів вчитель перевіряє технічну сторону читання. Для цього пропонує учням взяти в руки олівці. За вказівкою вчителя:

«Почали читати!» – школярі заглиблюються в читання. Через 2 хвилини вчитель говорить: «Зупинились!». Кожний із учнів ставить олівцем крапку над словом, на якому він зупинився. Далі учні дочитують (перечитують) текст і виконують запропоновані завдання.

У процесі перевірки вчитель встановлює кількість прочитаних слів кожним учнем (ученицею) за 2 хвилини, яку ділить на 2, і отримує кількість слів, прочитаних за 1 хвилину.

Учням, у яких темп і спосіб читання не відповідають нормативним показникам, радимо знижувати оцінку на 1 бал за кожний показник.

Показники темпу читання мовчки

Клас	I семестр	II семестр
3	85-100 сл/хв	95-110 сл/хв
4	110-130 сл/хв	130-150 сл/хв і більше

Менше число слів у кожному із зазначених показників визначає обов'язковий рівень, досягнення якого впливає на оцінювання; більше число вказує на бажаний (перспективний) результат розвитку читацького уміння і використовується не для оцінювання, а переважно для самоконтролю і самооцінки учнів.

Читання мовчки у 3 та 4 класах оцінюється за такими вимогами (відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти»):

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
Початковий	1	Учень/учениця розуміє зміст окремих речень у тексті. Читає напівголосно у темпі, суттєво нижчому від меншого нормативного показника (10 і більше слів)
	2	Учень/учениця розуміє окремі події у змісті твору. Читає пошепки, у темпі, суттєво нижчому від меншого нормативного показника (8 і більше слів)
	3	Учень/учениця спроможний(-на) відповісти лише на запитання, що стосуються окремих фрагментів змісту твору. Утруднюється пояснити, як пов'язані між собою події у тексті. Читає з вираженими ознаками беззвучної артикуляції у темпі, нижчому від меншого нормативного показника (7 і більше слів)
Середній	4	Учень/учениця правильно відповідає на окремі запитання, пов'язані з розумінням фактичного змісту твору. Читає з ознаками беззвучної артикуляції у темпі, нижчому від меншого нормативного показника (на 5-6 слів)

	5	Характер відповідей учня/учениці на запитання свідчать про неповне розуміння фактичного змісту твору. Під час читання часто виникають зовнішні мовленнєві рухи. Темп читання є дещо нижчим від меншого нормативного показника (3-4 слова)
	6	Рівень усвідомлення фактичного змісту нескладного тексту є загалом досягнутим. Учень/учениця читає у темпі наближеному до нормативного. Періодично виникають зовнішні мовленнєві рухи під час читання багатоскладових та важких для розуміння слів
Достатній	7	Учень/учениця виявляє достатнє розуміння фактичного змісту тексту. Виконуючи завдання, припускається помилок, пов'язаних з розумінням основної думки твору, розумінням значення окремих слів, висловів, у т. ч. вжитих у переносному значенні. Спосіб і темп читання відповідають нормативним показникам
	8	Учень/учениця усвідомлює фактичний зміст тексту, але неповно розуміє його основний смисл. Виконуючи завдання, припускається помилок, пов'язаних з розумінням основної думки твору, встановленням причинно-наслідкових зв'язків. Спосіб і темп і читання свідчать про належний рівень сформованості цього виду читання
	9	Учень/учениця виявляє здатність самостійно усвідомлювати фактичний зміст твору, основний смисл – з незначною допомогою вчителя. Припускається окремих неточностей у відповідях на запитання щодо розуміння висловів, ужитих у переносному значенні. Спосіб читання учнів є достатньо сформованим, темп читання дещо перевищує нормативні показники
Високий	10	Учень/учениця у повному обсязі усвідомлює фактичний зміст, основний смисл твору. Мають місце поодинокі випадки неточного розуміння підтексту. Темп читання суттєво перевищує нормативні показники читання вголос
	11	Учень/учениця у повному обсязі поглиблено, усвідомлює фактичний зміст та основний смисл різних за ступенем складності творів. Іноді припускається неточностей щодо розуміння підтексту. Спосіб читання відповідає критеріям цього виду читання, а темп значно перевищує нормативні показники
	12	Учень/учениця у повному обсязі поглиблено розуміє зміст та основний смисл різних за складністю окреслених навчальною програмою текстів; правильно відповідає на всі запитання за змістом прочитаного Темп читання зазвичай у 1,5-2 рази перевищує нормативні показники читання вголос. Спосіб читання відповідає критеріям цього виду читання

Досвід читацької діяльності учнів

Перевірку й оцінювання досвіду читацької діяльності учнів **рекомендуємо** здійснювати в процесі поточного контролю в усній та письмовій формах і враховувати в підсумковому оцінюванні навчальних досягнень школярів з літературного читання за кожний семестр.

Навчальними програмами у 3-4 класах передбачено цілеспрямоване формування творчої діяльності молодших школярів. Зміст цієї роботи має переважно навчальний характер. Тому у процесі перевірки й оцінювання творчих видів завдань визначальною є мотиваційна і розвивальна функція. В оцінюванні творчих завдань мають переважати оцінювальні судження вчителя позитивного характеру. Не рекомендується здійснювати бальне оцінювання виконання учнями творчих завдань на низькому рівні.

Вимоги до оцінювання досвіду читацької діяльності учнів 2 класів (II семестр) у балах (відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти»):

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
Початковий	1	Учень/учениця усвідомлює окремі фрагменти змісту твору, частково виконує завдання за змістом тексту лише зі значною допомогою вчителя. Припускається численних мовних, мовленнєвих, орфоепічних помилок
	2	Учень/учениця під час читання (слухання) здатний(а) зосереджувати свою увагу на окремих епізодах, зазвичай емоційно забарвлених; частково розуміє значення окремих слів, словосполучень, речень у тексті; виконує окремі завдання за змістом твору лише зі значною допомогою вчителя. Припускається численних мовних і мовленнєвих помилок
	3	Учень/учениця під час читання (слухання) здатний(а) зосереджувати свою увагу лише на подіях; не завжди розуміє, як вони пов'язані між собою; виконує завдання за змістом твору лише зі значною допомогою вчителя; спроможний(а) розрізнити твори за їх жанровими ознаками (казка, вірш, оповідання), назвати окремі структурні елементи дитячої книжки (обкладинка, сторінка, назва книжки) лише після кількарядового пояснення вчителя. Мовлення характеризується наявністю багатьох орфоепічних і мовленнєвих помилок
Середній	4	Учень/учениця виконує завдання за змістом твору, називає окремих персонажів, дає відповідь на запитання за змістом тексту лише з допомогою вчителя; утруднюється у практично розрізнити жанрові ознаки вивчених творів. Припускається багатьох мовних і мовленнєвих помилок
	5	Учень/учениця виконує завдання за змістом твору, усвідомлює його фактичний зміст з допомогою вчителя; може точно, як у тексті, назвати окремих персонажів. У розрізненні основних жанрів вивчених творів потребує допомоги вчителя. Утруднюється правильно назвати призначення окремих структурних елементів дитячої книжки. Припускається мовних і мовленнєвих помилок

	6	<p>Учень/учениця самостійно виконує завдання за змістом твору, усвідомлює його фактичний зміст з незначною допомогою вчителя. Висловлює (без аргументації) власне ставлення до подій, вчинків персонажів. Виявляє нестійкі уміння у практичному розрізненні основних жанрів вивчених творів. Правильно називає та усвідомлює призначення окремих структурних елементів дитячої книжки. Почасти припускається мовних і мовленневих помилок</p>
Достатній	7	<p>Учень/учениця переважно самостійно виконує завдання за текстом: усвідомлює фактичний зміст, визначає і називає персонажів твору; знаходить у тексті відповіді на запитання щодо відтворення фактичного змісту твору; визначає тему, складає план твору з допомогою вчителя.</p> <p>Розрізняє твори за жанровими ознаками з незначною допомогою вчителя. Правильно наводить 3 приклади вивчених програмових творів, в окремих випадках неправильно називає їх авторів. З незначною допомогою вчителя виявляє уміння орієнтуватися у дитячій книжці з опорою на її структурні елементи, іноді припускається неточностей під час пояснення їх призначення. Припускається окремих мовних та мовленневих помилок</p>
	8	<p>Учень/учениця загалом самостійно виконуючи завдання за текстом: висловлює власне ставлення до подій, вчинків персонажів, користуючись елементарною оцінювальною лексикою; знаходить у тексті відповіді на запитання щодо відтворення фактичного змісту твору; визначає тему твору з незначною допомогою вчителя; в цілому самостійно складає план твору. Переважно самостійно практично розрізняє твори за жанровими ознаками; правильно наводить 4 приклади вивчених програмових творів, в окремих випадках неправильно називає їх авторів; виявляє уміння орієнтуватися у дитячій книжці з опорою на її структурні елементи, іноді припускається неточностей під час пояснення їх призначення. Є поодинокі мовленнєві помилки</p>
	9	<p>Учень/учениця самостійно виконує завдання за текстом: висловлює власне ставлення до подій, вчинків персонажів, припускаючись неточностей у формулюванні найпростіших оцінювальних суджень; знаходить у тексті відповіді на запитання щодо відтворення фактичного змісту твору; визначає тему твору. Практично розрізняє твори за жанровими ознаками (з незначною допомогою вчителя). Правильно наводить 5 прикладів вивчених програмових творів, в окремих випадках неправильно називає їх авторів. З незначною допомогою вчителя орієнтується у дитячій книжці з опорою на її структурні елементи, іноді припускається неточностей під час пояснення їх призначення</p>
Високий	10	<p>Учень/учениця правильно виконує завдання за текстом: Висловлює найпростіші оцінювальні судження щодо поведінки, вчинків героїв; формулює запитання до окремих абзаців тексту; самостійно визначає тему твору; пояснює зв'язок заголовка із змістом твору; визначає у тексті структурні елементи (зачин, основну частину, кінцівку); складає план твору. Практично розрізняє казку, вірш, оповідання та правильно наводить 2-3 приклади кожного жанру. Правильно називає 6 вивчених програмових творів та їх авторів. Свідомо користується</p>

		структурними елементами дитячої книжки у навчальній діяльності (правильно визначає орієнтовний зміст книжки з опорою на заголовок та ілюстрації; знаходить необхідний твір у змісті та визначає сторінку, на якій він знаходиться)
	11	Учень/учениця правильно виконує завдання за текстом; висловлює оцінювальні судження щодо поведінки і вчинків героїв з використанням відповідної оцінної лексики, аргументує свої відповіді з посиланням на текст. Практично розрізняє казку, вірш, оповідання та правильно наводить 2-3 приклади кожного жанру. Правильно називає 6-7 вивчених програмових творів та їх авторів. Свідомо користується структурними елементами дитячої книжки у навчальній діяльності (правильно визначає орієнтовний зміст книжки з опорою на заголовок та ілюстрації; знаходить необхідний твір у змісті та визначає сторінку, на якій він знаходиться)
	12	Учень/учениця швидко і правильно виконує завдання за текстом, висловлює й аргументує оцінювальні судження з посиланням на текст. Практично розрізняє казку, вірш, оповідання, правильно наводить 2-3 приклади, визначає найпростіші їх жанрові ознаки. Правильно називає 6-7 вивчених програмових творів та їх авторів. Свідомо користується структурними елементами дитячої книжки у навчальній діяльності (правильно визначає орієнтовний зміст книжки з опорою на заголовок та ілюстрації; знаходить необхідний твір у змісті та визначає сторінку, на якій він знаходиться)

Вимоги до оцінювання досвіду читацької діяльності учнів у 3-4 класах (відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08. 2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти»)

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
Початковий	1	Учень/учениця переказує фактичний зміст твору з опорою на поданий зразок плану окремими, не пов'язаними між собою реченнями. Припускається численних мовних, мовленнєвих, орфоепічних помилок. Частково розуміє значення більшості слів, словосполучень у тексті
	2	Учень/учениця відтворює на основі поданого зразка плану окремі, не пов'язані між собою фрагменти змісту твору. Припускається численних мовних і мовленнєвих помилок
	3	Учень/учениця переказує на основі поданого зразка плану менше половини змісту тексту. Його переказ характеризується непослідовністю, пропуском фрагментів, важливих для цілісного розуміння змісту, наявністю багатьох орфоепічних і мовленнєвих помилок
Середній	4	Учень/учениця недостатньо зв'язно відтворює з опорою на поданий зразок плану більшу частину фактичного змісту тексту. Порушує послідовність викладу, припускаючись мовних і мовленнєвих помилок. З допомогою вчителя може назвати 1-2 твори, що вивчались не вказуючи їх авторської приналежності

	5	<p>Учень/учениця зв'язно, але недостатньо повно, відтворює фактичний зміст твору з опорою на поданий зразок плану. Почасти порушує послідовність викладу. Припускається мовних і мовленнєвих помилок.</p> <p>З допомогою вчителя розрізняє окремі літературні жанри (казка, вірш), окремі структурні елементи дитячої книжки; наводить приклади 2-3 вивчених творів, утруднюючись у визначенні їх авторської приналежності; висловлює (без аргументації) найпростіші оцінювальні судження щодо поведінки, вчинків персонажів («хороший», «поганий»)</p>
	6	<p>Учень/учениця переказує зміст твору зв'язно, загалом повно, послідовно, хоч не завжди розрізняє основну й другорядну інформацію. Виявляє нестійкі уміння виділяти смислові частини тексту, складати план твору, визначати його тему. Почасти припускається мовних і мовленнєвих помилок. З частковою допомогою вчителя висловлює (без аргументації) своє ставлення до подій, вчинків персонажів, користуючись елементарною оцінювальною лексикою; практично розрізняє казку, вірш, оповідання; Наводить кілька прикладів літературних творів, що вивчались, окремі з них – за авторською приналежністю. З допомогою вчителя усвідомлює в тексті роль окремих яскравих, образних висловів.</p> <p>Виконує завдання на словесне малювання, придумування творів за аналогією з прочитаним, вмє читати за ролями.</p> <p>Практично розрізняє структурні елементи дитячої книжки (неповно); виявляє нестійкі уміння знаходити їх у конкретних книжках; пояснювати призначення; недостатньо володіє способами пошуку навчально-пізнавальної інформації у виданнях довідкового характеру</p>
остатній	7	<p>Учень/учениця відтворює зміст твору (з урахуванням виду переказу) зв'язно, достатньо повно, послідовно, з елементами аргументації поведінки, вчинків персонажів. Припускається окремих мовних та мовленнєвих помилок.</p> <p>З незначною допомогою вчителя складає план, визначає тему твору; практично розрізняє програмові твори за жанровими ознаками; правильно наводить приклади 3-4 вивчених творів та їх авторів. Знаходить у тексті засоби художньої виразності, хоч і неповно розуміє їх функції у творі. Розрізняє структурні елементи дитячої книжки, іноді припускається неточностей, визначаючи їх у конкретних книжках. Виявляє нестійкі уміння здійснювати пошук навчально-пізнавальної інформації у довідкових виданнях</p>
	8	<p>Учень/учениця загалом самостійно, зв'язно, логічно, послідовно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, формулює його тему, складає план; висловлює та частково аргументує власне ставлення до подій, вчинків персонажів, спираючись на текстовий матеріал. Використовує у мовленні авторські засоби художньої виразності, почасті невдало замінюючи їх власними. Є поодинокі мовленнєві помилки. Вмє за перерахованими вчителем ознаками визначити жанр твору та навести 1-2 приклади.</p> <p>Правильно наводить 4-5 прикладів творів, що вивчались. Загалом правильно орієнтується у структурі дитячої книжки, хоч не завжди застосовує набуті знання у практичній діяльності. Потребує удосконалення уміння знаходити навчально-пізнавальну інформацію у виданнях довідкового характеру</p>
		<p>Учень/учениця самостійно, зв'язно, послідовно, повно переказує (з</p>

	9	<p>урахуванням виду переказу) зміст твору, вміє самостійно сформулювати його тему, скласти план.</p> <p>Висловлює й аргументує власне ставлення до подій, вчинків героїв, спираючись на текстовий матеріал.</p> <p>Загалом вдало використовує у мовленні авторські засоби художньої виразності, хоч не завжди може пояснити роль окремих з них у творі. Припускається поодиноких мовленнєвих помилок. Правильно наводить 5-6 прикладів програмових творів та їх авторів; самостійно перераховує основні жанрові ознаки творів (іноді припускається помилок).</p> <p>Вміє знаходити у текстах порівняння, творчо переказати текст, читати за ролями, складати за допомогою вчителя казки.</p> <p>Орієнтується у змісті дитячої книжки з опорою на її довідково-ілюстративний апарат. Володіє операційною стороною діяльності з пошуку потрібної книжки, навчально-пізнавальної інформації у довідкових виданнях</p>
Високий	10	<p>Учень/учениця самостійно, зв'язно, логічно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, акцентуючи увагу на головному; правильно визначає тему твору. Висловлює та аргументує своє ставлення до подій, вчинків персонажів, використовуючи авторські засоби художньої виразності. Розуміє їх функції у творі.</p> <p>Орієнтується у світі дитячих книжок, може навести приклади творів за авторською, тематичною приналежністю, визначити жанр конкретного твору та обґрунтувати свій вибір. Іноді припускається неточностей у визначенні авторської приналежності та перераховуючи жанрові ознаки твору.</p> <p>Самостійно здійснює пошук навчально-пізнавальної інформації у довідкових виданнях</p>
	11	<p>Учень/учениця самостійно, зв'язно, логічно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, виділяючи головне. Під час переказу замінює діалоги розповіддю. Висловлює та аргументує своє ставлення не лише до подій, а й до змісту твору загалом, вдало використовуючи авторські засоби художньої виразності під час опису подій, вчинків персонажів, опису природи та ін. Самостійно визначає тему і основну думку твору. В окремих випадках не точно розуміє підтекст (4 кл.).</p> <p>Орієнтується у світі дитячих книжок, розрізняє та порівнює їх за жанрово-родовими ознаками, тематичним спрямуванням, авторською приналежністю.</p> <p>Самостійно володіє операційною стороною пошуку навчально-пізнавальної інформації у виданнях довідкового характеру; застосовує знання, уміння й навички під час вивчення інших шкільних предметів</p>
		<p>Учень/учениця самостійно, будує розповідь, виділяючи головне та узагальнюючи зміст прочитаного. Висловлює власне ставлення до змісту твору, добираючи відповідні аргументи щодо певної позиції.</p> <p>Виявляє уміння використовувати під час переказу засоби художньої виразності. Самостійно орієнтується в колі дитячого читання: розрізняє, порівнює, наводить приклади книжок за жанровим, тематичним спрямуванням, авторською приналежністю.</p> <p>Вміє знаходити в текстах порівняння, придумувати порівняння;</p>

	12	<p>складати за допомогою вчителя і самостійно казки, лічилки, загадки, римовані рядки; придумувати продовження прочитаних творів.</p> <p>Орієнтується в структурі і змісті різних типів дитячих видань; самостійно користується різними видами бібліотечно-бібліографічної допомоги під час вибору книжок; виявляє уміння правильно формулювати свої читацькі запити; застосовує набуті знання та вміння у практичній діяльності</p>
--	----	--

Самостійні та підсумкові контрольні роботи

Метою самостійної та підсумкової роботи у 3-4 класах є перевірка рівня сформованості в учнів умінь самостійно усвідомлювати зміст незнайомого тексту, застосовуючи знання, уміння, навички, способи діяльності, якими учень оволодів протягом навчання.

Рекомендуємо таку роботу проводити на основі незнайомого тексту, завдань різного рівня складності. Для перевірки пропонувати завдання трьох типів: 1) завдання, які передбачають вибір однієї правильної відповіді із трьох (чотирьох) запропонованих варіантів; 2) завдання з короткою письмовою відповіддю, завдання на встановлення відповідності, завдання на встановлення правильної послідовності; 3) завдання, які потребують розгорнутої відповіді.

У 3 класі наприкінці I семестру доцільно провести **самостійну письмову роботу під керівництвом учителя**. Оскільки така робота має навчальний характер, вона не оцінюється в балах.

Самостійна робота в 3 класі (I семестр) складається із незнайомого тексту (обсягом 250 – 300 слів) і 8 завдань (5 завдань першого типу, 3 – другого і 1 – третього типу)

Підсумкову контрольну роботу рекомендуємо проводити в 3 класі наприкінці II семестру і у 4 класі наприкінці I семестру.

У 3 класі (II семестр) підсумкова контрольна робота може складатися із незнайомого тексту (обсягом 300 – 350 слів) і 10 завдань (5 завдань першого типу, 4 – другого і 1 – третього типу).

У 4 класі (I семестр) - із незнайомого тексту (обсягом 350 – 420 слів) і 12 завдань (6 завдань першого типу, 5 – другого і 1 – третього типу).

Оцінювання виконаної роботи рекомендуємо здійснювати таким чином.

За правильне виконання завдань, які передбачають вибір однієї правильної відповіді із кількох запропонованих варіантів виставляється по 1 балу.

Завдання з короткою письмовою відповіддю, завдання на встановлення відповідності, завдання на встановлення правильної послідовності оцінюються у межах 2 балів кожне: 2 бали – завдання виконано правильно, дано повну ґрунтовну відповідь, правильно встановлено послідовність чи відповідність, план повністю відповідає тексту; 1 бал – завдання виконано частково, допущено неточності, відповідь не обґрунтовано. Якщо завдання складається з двох частин, то виставляється по 1 балу за правильно виконану кожен частину

завдання; 0 балів – учень виконав завдання неправильно чи не приступив до виконання завдання.

Завдання, які потребують розгорнутої відповіді оцінюються в межах 3 балів. Ураховується зміст; логічність і послідовність викладу; висловлення (обґрунтування) власної думки, використання засобів художньої виразності у висловлюванні.

Бали за роботу з читання виставляються без урахування помилок за грамотність.

Усі бали за виконані завдання додаються, й одержаний загальний бал переводиться в оцінку за поданою таблицею:

Таблиця переведення тестового бала в оцінку

Оцінка	«1»	«2»	«3»	«4»	«5»	«6»	«7»	«8»	«9»	«10»	«11»	«12»
Тестовий бал	1	2	3	4-5	6-7	8	9-10	11-12	13	14	15	16
Тестовий бал	1	2-3	4-5	6-7	8-9	10	11-13	14-16	17	18	19	20

Семестровий бал навчальних досягнень учнів ставиться з урахуванням поточного оцінювання досвіду читацької діяльності, результатів поточного і підсумкового оцінювання навички читання вголос, якості вивчення віршів чи уривків з прозових творів напам'ять, поточного оцінювання навички читання мовчки, результатів виконання підсумкових контрольних робіт.

Річний бал виставляється на основі підсумкових балів за семестри.

УКРАЇНСЬКА МОВА І МОВИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ЯК МОВИ ВИВЧЕННЯ

Оцінювання навчальних досягнень з української мови як державної та інших мов як навчальних предметів рекомендуємо здійснювати згідно з основними цілями навчання, які передбачають формування комунікативної компетентності з урахуванням інтересів і можливостей учнів початкової школи.

Об'єктами перевірки й оцінювання є:

- мовленнєві уміння з аудіювання, говоріння, читання, письма;
- сформованість певного кола знань про мову, мовні та правописні уміння, графічні навички письма.

У 1-4 класах проводиться:

- поточне оцінювання (у 1-2 (І семестр) класах – безбальне, у 3-4 – бальне за знання з мови й мовні вміння - усне опитування, тестові завдання);
- періодичний контроль й оцінювання рівня сформованості умінь з аудіювання, говоріння (діалогічне

й монологічне мовлення), читання й письма та фонетико-графічні й орфографічні уміння у 3-4 класах;

- підсумкове оцінювання за семестр, рік.

Періодичний контроль сформованості тих чи інших видів навчальної діяльності радимо проводити фронтально (аудіювання, списування чи диктант) й індивідуально (діалогічне й монологічне мовлення). Діалогічне мовлення перевіряється в I семестрі, а монологічне – у II.

Кожен вид навчальної діяльності рекомендуємо перевіряти один раз на семестр, а орфографічні й граматичні уміння – двічі на семестр.

Орієнтовні вимоги до оцінювання навчальних досягнень з української мови як державної й національних мов як навчальних предметів залежать від спорідненості чи неспорідненості з рідною, що дає можливість, урахувати ступінь складності оволодіння цими мовами та кількість годин, відведених на їх засвоєння, диференціювати вимоги.

Вимоги до перевірки й оцінювання навичок мовленнєвої діяльності

1. Аудіювання (слухання і розуміння прочитаного)

Перевірці підлягають вміння вислухати незнайомий художній текст з 1-2 прослуховувань у 1 класі й з 1 – у 2–4 класах у школах зі спорідненими мовами навчання та з 2 -3 прослуховувань – у 1-2 класах і 1-2 – у 3-4 класах у школах із неспорідненими мовами навчання та зрозуміти його. Перевірку доцільно здійснювати раз на семестр.

Розуміння прослуханого радимо виявляти за допомогою завдань тестового характеру – використовувати серію запитань з варіантами відповідей на них. Учням 1, 2 класів пропонують 4 запитання, на які можна відповісти словами “так” – “ні”. Учням 3 класу – 4 запитання альтернативного типу. Для учнів 4 класу складають 6 запитань, кожне з яких супроводжується трьома відповідями на вибір (I варіант) чи двома - (II варіант). Запитання охоплюють зміст твору, головну думку та окремі особливості мови художнього твору (3-4 класи).

Правильна відповідь на кожне із запитань за прослуханим текстом у 1 класі оцінюються безбально, 2-3 класах - 3 балами; у 4 класі – 2.

Обсяг тексту визначається таким чином, щоб при некваптивому інтонаційно оформленому читанні вчителем (зі швидкістю 70 – 100 слів за хвилину) час його неперервного звучання був у таких межах:

Клас	Споріднені мови	Неспоріднені мови
	Кількість слів	Кількість слів
1	80-100	70-90
2	120-150	100-120
3	160-220	140-180
4	230-300	200-250

II. Говоріння (діалогічне та монологічне мовлення)

Вимоги до оцінювання діалогічного мовлення

Рекомендуємо перевіряти вміння: складати, розігрувати діалог і будувати усний переказ чи усний твір.

Вважаємо за доцільне, щоб протягом року учень одержав дві оцінки, які покажуть його успіхи у розвитку усного мовлення: одну – за діалогічне та другу – за монологічне мовлення.

Під час перевірки навички говоріння радимо враховувати ступінь самостійності роботи, міру допомоги вчителя. Учня початкового та середнього рівня доцільно пропонувати різноманітні допоміжні матеріали: малюнки, окремі репліки (підказки), зразки діалогу, план висловлювання тощо. Учні, які досягли достатнього рівня, можуть виконувати відповідні завдання за незначною допомогою, високого - самостійно.

Діалогічне мовлення

Одиницями контролю є уміння:

- складати й розігрувати діалог відповідно до запропонованої ситуації чи ситуативного малюнка й мети спілкування (мовленнєвого завдання);
- додержуватися правил етикету;
- вживати етикетну лексику й форми звертання;
- дотримуватись норм літературної мови (лексична й граматична правильність);
- орієнтація на слухача,

а також:

- відповідність вжитих реплік-відповідей змісту запитань;
- міра самостійності у веденні діалогу;
- відповідність кількості вжитих реплік зазначеному обсягу.

Монологічне мовлення:

Одиницями контролю є:

- змістовність, послідовність (логіка), чіткість розповіді;
- відповідність темі;
- лексична, орфоепічна та граматична правильність мовлення;
- орієнтація на слухача;
- відповідність обсягу розповіді зазначеним вимогам.

Орієнтовний обсяг складеного учнями діалогу (кількість реплік на кожного із співрозмовників)

Клас	Споріднені мови	Неспоріднені мови
1	4 репліки, враховуючи етикетні формули початку й кінця розмови	3 репліки, враховуючи етикетні формули початку й кінця розмови

2	4 репліки, не враховуючи етикетні формули початку й кінця розмови	3 репліки, не враховуючи етикетні формули початку й кінця розмови
3	5 реплік без урахування етикетних формул початку й кінця розмови	4 репліки, не враховуючи етикетні формули початку й кінця розмови
4	6 реплік без урахування етикетних формул початку й кінця розмови	5 репліки, не враховуючи етикетні формули початку й кінця розмови

Перевірку монологічних висловлювань рекомендуємо здійснювати з урахуванням умов, у яких вивчаються мови (близькоспоріднені чи не близькоспоріднені). У першому випадку у 2-3 класах перевіряється вміння переказувати короткий текст за малюнком і планом, у 4 класі – складати власний твір на задану тему. У другому випадку у 3 класі перевіряється вміння переказувати текст з опорою на план, у 4 класі – складати твір за малюнком і планом.

Обсяг тексту для усного переказу

Клас	Споріднені мови	Неспоріднені мови
1	-	-
2	40-50 слів	-
3	60-80 слів	50-60 слів
4	-	-

Для усного **переказу** рекомендуємо використовувати невеликі твори чи фрагменти з них, переважно ті, які опрацьовувались на попередніх уроках.

Для усного **твору** доцільно пропонувати учням тему (в умовах спорідненості), малюнок і план (в умовах неспорідненості).

Обсяг складеного тексту в умовах спорідненості має бути орієнтовно 5-7 речень. В умовах неспорідненості – відповідно до кількості пунктів плану.

Час виголошення складеного твору орієнтовно 1,5 – 2 хв. в умовах спорідненості та 2-3 хв. в умовах неспорідненості.

Письмові твори у 3 класі і I семестрі 4 класу мають навчальний характер. У II семестрі 4 класу перевіряються уміння самостійно складати й записувати тексти у школах із спорідненими мовами навчання за сюжетним малюнком, у школах із неспорідненими мовами – за нескладним за змістом сюжетним малюнком і планом із 4-5 пунктів.

Обсяг тексту для письмового переказу

Клас	Споріднені мови	Неспоріднені мови
4	75-80 слів	5-6 речень

III. Читання

Читання вголос

У 2 класі у кінці II семестру рекомендуємо перевіряти вміння правильно прочитати слова, речення, невеликі тексти і зрозуміти прочитане. Орієнтовна швидкість читання – 35-45 слів за хвилину, якщо українська мова споріднена, і 30-40 слів, якщо неспоріднена.

При оцінюванні сформованості вміння читати в 2 класі беруться до уваги: спосіб читання (складами, цілими словами); правильність читання; швидкість і розуміння прочитаного.

У 3-4 класах доцільно здійснювати поточну перевірку вмінь учнів читати вголос у міру швидко, плавно, з дотриманням орфоепічних, фонологічних та інтонаційних норм, логічних пауз, з орієнтацією на слухачів; зрозуміти прочитане.

Під час оцінювання бажано враховувати вміння визначати жанри вивчених творів (казку, вірш, оповідання та ін.), тему й головну думку твору, його героїв, вміння знаходити образні слова та вирази і пояснювати їх значення.

Перевірку радимо здійснювати індивідуально. Обсяг тексту визначається так, щоб час його озвучення учнем (з нормальною швидкістю) дорівнював 1-2 хвилинам.

Протягом семестру виводиться середній бал як результат поточного оцінювання за читання вголос. Середній бал виставляється в окремій колонці журналу, не позначеній датою.

Швидкість читання вголос

Клас	Споріднені мови	Неспоріднені мови
3	55-60 слів за хвилину	45-55 слів за хвилину
4	65-80 слів за хвилину	55-65 слів за хвилину

Читання українською мовою мовчки

Перевіряється вміння прочитати *незнайомий* текст і зрозуміти його.

Перевірку рекомендуємо здійснювати *один раз на семестр* у 4 класі.

Рекомендована швидкість читання мовчки наприкінці 1 семестру - не менша, ніж 100-110 слів за хвилину, наприкінці року – 120-180 слів за хвилину (для споріднених мов) і 120-150 слів (для неспоріднених).

Розуміння прочитаного виявляють за допомогою завдань тестового характеру – учням пропонують 6 запитань за текстом з 3 варіантами відповідей для вибору. Запитання стосуються розуміння фактичного змісту твору, його головної думки та окремих особливостей мови художнього твору.

Орієнтовні вимоги до оцінювання читання мовчки: правильна відповідь на кожне із запитань за прочитаним текстом оцінюється 2 балами.

У виведенні балів, крім розуміння прочитаного, радимо враховувати:

- швидкість читання мовчки, яка оцінюється 2 балами (учень, швидкість читання якого нижча за норму, одержує на 1 бал менше);

- наявність зовнішніх артикуляційних рухів (учень, який ще не позбувся зовнішніх артикуляційних рухів, одержує на 1 бал менше (для споріднених мов).

IV. Письмо

Письмо як вид мовленнєвої діяльності передбачає уміння правильно висловити свою думку (переказати, розповісти) в письмовій формі, користуючись графічною системою мови, яка є предметом вивчення, дотримуючись техніки письма, правил правопису та уміння належним чином оформити письмову роботу.

Починаючи з II семестру 3 класу, в умовах вивчення споріднених мов раз на семестр, рекомендуємо перевіряти вміння писати переказ за поданим планом, а в 4 класі – переказ (I семестр) і твір на задану тему (II семестр).

За вивчення неспоріднених мов - письмовий переказ з опорою на план у I семестрі 4 класу, а письмовий твір за малюнком і планом – у II семестрі.

Обсяг тексту для письмового переказу – 60-80 слів (споріднені мови) і 50-70 слів (неспоріднені мови).

Уміння володіти письмом як видом мовленнєвої діяльності, що передбачає уміння побудувати висловлювання в писемній формі – переказати, розповісти про побачене, про себе і свою родину, друзів формується протягом навчання у 3-4 класах.

За письмову роботу (переказ і твір) в журналі виставляють **одну** оцінку за зміст.

Правописні та граматичні помилки виправляють і опрацьовують у ході аналізу письмових робіт.

Орфографічні та граматичні уміння

У 2 класі в кінці II семестру перевіряють уміння вживати засвоєні букви українського (російського, польського, болгарського тощо) алфавіту під час письма, уміння списувати. Для цього пропонують невеликий текст.

У 3-4 класах в умовах спорідненості мов у I семестрі з метою перевірки пропонується списування (I семестр) і слуховий диктант (II семестр).

В умовах вивчення неспоріднених мов у кінці I семестру 2 класу проводять списування, у 3-4 класах у I семестрі також проводять і оцінюють списування, у II семестрі – зорово-слуховий диктант.

Обсяг тексту для списування та диктанту

Клас	Споріднені мови		Неспоріднені мови	
	Списування	Слуховий диктант	Списування	Зорово-слуховий диктант
2	40-45 слів	-	35-40 слів	-
3	50-55 слів	45-55 слів	45-50 слів	40-45 слів
4	55-60 слів	56-60 слів	50-55 слів	50-55 слів

Орієнтовні вимоги до оцінювання списування та слухового й зорово-слухового і диктанту

Рівні	Бали	Кількість помилок
-------	------	-------------------

		Споріднені мови	Неспоріднені мови
Початковий	1	Понад 10	Понад 12
	2	До 10	До 11
	3	До 9	До 10
Середній	4	До 8	До 9
	5	До 7 з них 2 негрубих*	До 8
	6	До 6 з них 2 негрубих	До 7 з них 2 негрубих
Достатній	7	До 5 з них 2 негрубих	До 6 з них 1 негруба
	8	4 з них 2 негрубих	До 5 з них 1 негруба
	9	3 з них 1 негруба	4 з них 1 негруба
Високий	10	2 з них 2 негрубі	3 з них 1 негруба
	11	1 негруба	2 з них 1 негруба
	12	1 виправлення	1 негруба + 1 виправлення

До негрубих помилок відносяться неправильне написання, пропуск чи заміна букви, букви іншого алфавіту, якщо таких помилок не більше 2. Якщо помилок допущено більше, то 2 - зараховуються як одна груба. Акуратно зроблене виправлення не вважається помилкою. Повтор помилки в одному й тому ж слові вважається як одна помилка.

Техніка письма та культура оформлення письмових робіт

Об'єктами перевірки є вміння писати, вживаючи букви українського чи алфавіту мови, яка вивчається як друга, з належною швидкістю, правильно відтворюючи форму великих і малих рукописних букв, правильно поєднувати їх у слові і розташовувати слова на лініях сітки зошита. Перевіряється також охайність і вміння оформити письмову роботу (розташувати на рядку заголовки тексту, дотримуватися полів тощо).

Оцінювання техніки письма та культури оформлення письмових робіт рекомендуємо здійснювати шляхом списування з друкованого тексту 1 раз на рік, починаючи з 3 класу.

Нормативною вважається така швидкість письма (на кінець навчального року):

Клас	Споріднені мови	Неспоріднені мови
2	не враховується	не враховується
3	20-25 знаків за хвилину	15-20 знаків за хвилину
4	26-30 знаків за хвилину	21-25 знаків за хвилину

За списування рекомендуємо виставляти дві оцінки – за фонетико-графічні й правописні уміння та графічні навички письма.

Орієнтовні вимоги до оцінювання графічних навичок і дотримання гігієнічних правил письма в 3-4 класах:

початковий рівень – списаний текст нелегко прочитати. Літери переважно непропорційні, мають різний нахил, трапляється дзеркальне

зображення літер. Поєднання букв переважно неправильне або відсутнє, *при цьому слід враховувати особливості графічної системи другої мови, переважно неспорідненої з українською*. Багато слів написано злито, допущено заміну букв буквами рідної мови. Лінійності майже не дотримано;

середній рівень – списаний текст читається. Однак є значні відхилення від нормативної форми літер. Поєднання букв дуже розтягнуті або надто стислі. Багато слів написано злито, є помилки (4) на заміну букв;

достатній рівень – списаний текст легко читається. Літери переважно пропорційні, з однаковим нахилом, переважно з правильним поєднанням. Однак трапляється 3-4 відхилення від норми у формі букв та їх поєднанні. Деякі слова злиті, букви замінені буквами рідної мови (до 3 помилок);

високий рівень – списаний текст легко читається. Літери пропорційні, з однаковим нахилом, правильно поєднані. Допускається 1-2 відхилення у формі букв чи їх поєднанні та заміні букв, які не порушують загального позитивного враження від письма.

Під час оцінювання техніки письма враховуються такі параметри:

а) форма букв, б) нахил букв в одну сторону, в) поєднання букв (не вважається за помилку вживання поєднань, прийнятих у рідній мові), г) швидкість письма, д) охайність та культура оформлення роботи.

Орієнтовні вимоги до оцінювання графічних навичок і дотримання гігієнічних правил письма у 3-4 класах

Дотримання норм за кожним із зазначених параметрів дає учневі 2 бали, в цілому – 12 балів. За незначне відхилення від норми за тим чи іншим параметром радимо знімати 1 бал, за значне відхилення – 2 бали. Стосовно швидкості письма незначним відхиленням вважається 1-5 знаків від меншого показника норми, значним – понад 5 знаків.

Нормативною вважається така **швидкість письма** (на кінець навчального року):

Клас	Споріднені мови	Неспоріднені мови
3	20-25 знаків за хвилину	15-20 знаків за хвилину
4	26-30 знаків за хвилину	21-25 знаків за хвилину

V. Знання з мови, мовні вміння

Перевірку знань з мови та мовних умінь радимо здійснювати під час поточного опитування та виконання завдань тестового характеру.

Рекомендуємо перевіряти знання та вміння, що стосуються матеріалу, який не збігається в рідній та українській (іншій) мові, що вивчається як друга: правильно визначати наголос, добирати слова на певну тему; розрізняти значення слів, добирати синоніми й антоніми; розпізнавати народні вислови та слова, вжиті в переносному значенні; змінювати форму слова в залежності від іншого; правильно вживати родові та відмінкові закінчення іменників, прикметників та особові форми дієслів; будувати (доповнювати, перетворювати) сполучення слів та різні за синтаксичною структурою речення.

З цією метою пропонується комбінована перевірна робота із застосуванням завдань тестового характеру. Учні пропонують 6 завдань з трьома варіантами відповідей. З них 2 – на перевірку мовних знань, 4 – на перевірку мовних умінь.

Правильне виконання кожного із завдань, що стосуються мовних знань оцінюється 1 балом, правильно наведений приклад до кожного завдання додає ще по 1 балу. Завдання, що стосуються мовних умінь оцінюються 2 балами.

Зведений перелік перевірних робіт у 1-4 класах

(1/1 – кількість робіт за вивчення споріднених/неспоріднених мов)

Види перевірки	Кількість перевірок по класах							
	1		2		3		4	
	I сем.	II сем.	I сем.	II сем.	I сем.	II сем.	I сем.	II сем.
1. Аудіювання	-	1/1	1/1	1/1	1/1	1/1	1/1	1/1
2. Усне діалогічне мовлення	-	1/1	1/1	-	1/1	-	1/1	-
3. Усне монологічне мовлення	-	-	-	1/1	-	1/1	-	1/1
4. Читання вголос	-	-	-	1/1	-	1/1	-	-
5. Читання мовчки	-	-	-	-	-	-	1/-	1/-
6. Письмовий переказ	-	-	-	-	-	1/-	1/1	-
7. Письмовий твір	-	-	-	-	-	-	-	1/1
8. Списування	-	-	-	1/1	1/1	-/1	1/1	-
9. Диктант	-	-	-	-	-	1/1	-	1/1
10. Знання з мови, мовні вміння (поточно)	-	-	-	-	-	-	-	-
Загальна кількість перевірок	-	2/2	2/2	4/4	3/3	5/5	5/4	5/4
11. ДПА з української мови	-	-	-	-	-	-	-	1
12. ДПА з українського літературного читання в школах з навчанням російською мовою	-	-	-	-	-	-	-	1

МАТЕМАТИКА

Об'єктами перевірки й оцінювання навчальних досягнень учнів з математики є складники предметної компетентності – знання, уміння та навички, здатність їх застосовувати у навчальних і життєвих ситуаціях.

Контроль навчальних досягнень учнів рекомендуємо здійснювати шляхом поточної перевірки (1–4 класи) і тематичної перевірки (2–4 класи).

Поточну перевірку рекомендуємо проводити в усній і письмовій формі систематично в межах кожної теми, визначеної навчальною програмою. Цей вид контролю передбачається учителем під час підготовки до кожного уроку і знаходить своє відображення у поурочних планах (конспектах) уроків. Поточна перевірка може здійснюватись у формі самостійної роботи — короткотривалої (10–15 хвилин) письмової роботи, яка охоплює певну частину навчального матеріалу. Поточний контроль не обов'язково проводиться фронтально; його результати не завжди відображаються у балах.

Тематичну перевірку радимо здійснювати в письмовій формі. Вона охоплює зміст теми або логічно завершеної її частини. Проводити її доцільно у вигляді контрольної роботи – комбінованої або роботи тестового характеру – 4 рази за семестр. Бажано, щоб робота містила 14 математичних операцій (арифметичних дій, визначення порядку дій, встановлення відношень, перетворення одиниць величини, логічних дій тощо) у другому класі, 16 – у третьому, 18 – у четвертому.

Орієнтовна тривалість виконання роботи становить у другому класі близько 30 хв., у третьому й четвертому класах – близько 35 хв.

Окремим видом тематичного контролю може бути перевірка навичок усних обчислень у межах програмових вимог. Перевірку доцільно здійснювати один раз за семестр у письмовій формі (математичний диктант, робота на картках тощо). Обсяг роботи має містити не більше 12 математичних операцій.

Перевірка навчальних досягнень учнів в усній формі

Критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів в усній формі є: якість знань та умінь – правильність, повнота, глибина, дієвість, гнучкість, конкретність і узагальненість, системність, усвідомленість, міцність; культура математичного мовлення – послідовність викладу матеріалу, правильне вживання термінів, повнота у формулюванні висновків.

Усні відповіді учнів оцінюються за такими показниками (відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08. 2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти»):

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
Початковий	1	Учень/учениця розрізняє математичні об'єкти, подані в готовому вигляді (поняття, дії, правила, окремі геометричні форми в довкіллі); виконує найпростіші математичні операції за допомоги вчителя

	2	Учень/учениця розрізняє окремі об'єкти вивчення (математичні поняття за їх ознаками, формули); виконує найпростіші математичні операції на рівні копіювання зразка виконання
	3	Учень/учениця розрізняє об'єкти вивчення (математичні операції, моделі задач); виконує елементарні математичні операції після детального кількарядового їх пояснення вчителем
Середній	4	Учень/учениця частково відтворює засвоєну навчальну інформацію, наводить приклади за аналогією або за підказкою вчителя; розуміє математичну термінологію; розв'язує однотипні математичні операції за наданим зразком
	5	Учень/учениця відтворює засвоєну навчальну інформацію за допомоги вчителя (називає суттєві ознаки математичних об'єктів); частково використовує математичну термінологію; виконує математичні операції, але не вміє пояснити свої дії
	6	Учень/учениця відтворює навчальну інформацію у засвоєній послідовності (за допомоги вчителя формулює правила, закони й залежності, ілюструє їх прикладами); частково коментує способи виконання математичних операцій
Достатній	7	Учень/учениця виділяє суттєві ознаки математичних понять; формулює прості висновки; застосовує знання й уміння під час виконання математичних завдань за знайомим алгоритмом; частково пояснює свої дії
	8	Учень/учениця розкриває сутність математичних понять, ілюструє їх прикладами; самостійно виконує математичні операції; детально пояснює свої дії
	9	Учень/учениця усвідомлено відтворює навчальний зміст, ілюструє відповіді прикладами з реального життя; виконує завдання, які потребують значної самостійності; виправляє помилки, на які вказує вчитель
Високий	10	Учень/учениця вільно володіє програмовим матеріалом, встановлює міжпонятійні зв'язки, комбінує елементи навчальної інформації і способи діяльності для одержання іншого шляху виконання завдання; аналізує та обґрунтовує способи виконання математичних операцій; знаходить і виправляє власні помилки
	11	Учень/учениця демонструє гнучкі знання; описує варіативні ситуації, в яких можна застосовувати певне знання чи вміння; будує алгоритми виконання математичних завдань; застосовує елементи пошукової діяльності; володіє навичками самоконтролю
	12	Учень/учениця виявляє системність знань і способів математичної діяльності, використовує набутий досвід у змінених навчальних умовах і життєвих ситуаціях; демонструє нестандартний підхід до розв'язування навчальних і практично зорієнтованих задач; об'єктивно оцінює свою роботу

Критеріями оцінювання письмових робіт є правильність і обсяг виконаної роботи.

Під час перевірки слід розрізняти грубі й негрубі помилки. Дві негрубі помилки рекомендуємо прирівнювати до однієї грубої.

До грубих помилок належать:

- неправильне обчислення у завданні, мета якого – перевірка обчислювальних умінь і навичок;
- неправильне розв'язання задачі (пропуск дії, неправильний добір дії, зайва дія);
- незнання або неправильне застосування властивостей, правил, алгоритмів, залежностей;
- невідповідність виконаних вимірювань та геометричних побудов умові завдання.

Негрубими помилками є:

- неправильно виконане обчислення у випадку, коли метою завдання не передбачена перевірка обчислювальних умінь і навичок;
- відсутність пояснювального тексту, відповіді завдання, назви величин або невідповідність їх виконаним діям та отриманим результатам;
- не доведене до логічного кінця перетворення величин;
- неправильне за стилістикою формулювання запитання чи відповіді задачі;
- неправильне списування даних завдання за умови правильного його виконання;
- помилки у записах математичних термінів, символів, позначеннях геометричних фігур.

Якщо учень (учениця) самостійно знаходить і охайно виправляє допущену помилку, то це не вважається недоліком роботи.

Письмові роботи оцінюються за такими показниками (відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08. 2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти»):

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
Початковий	1	Робота виконувалась, але допущено 9 і більше грубих помилок
	2	Правильно виконано менше 1/3 роботи або в роботі допущено 8 грубих помилок
	3	Правильно виконано 1/3 роботи або в роботі допущено 7 грубих помилок

Середній	4	Правильно виконано 2/5 роботи або в роботі допущено 6 грубих помилок
	5	Правильно виконано половину роботи або виконано роботу в повному обсязі й допущено 5 грубих помилок
	6	Правильно виконано 3/5 роботи або виконано роботу в повному обсязі й допущено 4 грубі помилки
Достатній	7	Правильно виконано 2/3 роботи або виконано роботу в повному обсязі й допущено 3 грубі помилки
	8	Правильно виконано 3/4 роботи або виконано роботу в повному обсязі й допущено 2 грубі помилки
	9	Робота виконана в повному обсязі, але допущено 1 грубу й 1 негрубу помилку
Високий	10	Робота виконана в повному обсязі, але допущено 1 негрубу помилку
	11	Робота виконана правильно в повному обсязі окрім завдання підвищеної складності або творчого
	12	Робота виконана правильно в повному обсязі, в тому числі завдання підвищеної складності або творчого

Оцінювання контрольної роботи тестового характеру рекомендуємо здійснювати таким чином: якщо завданням перевіряється одна математична операція, то за кожну правильну відповідь виставляється 1 бал, за неправильну відповідь або невиконане завдання – 0; якщо перевіряється дві та більше математичні операції, за кожну виконану правильно виставляється по 1 балу. Водночас, якщо в складеній сюжетній задачі правильно виконано деякі дії, але правильного розв'язку задачі не одержано, то ставиться 1 бал. Всі бали додаються й одержаний загальний бал переводиться в оцінку за шкалою.

Шкала переведення тестового балу в оцінку

Оцінка	«1»	«2»	«3»	«4»	«5»	«6»	«7»	«8»	«9»	«10»	«11»	«12»
Загальний бал	1	2	3	4	5-6	7	8-9	10	11	12	13	14
Загальний бал	1	2	3	4-5	6-7	8	9-10	11-1 2	13	14	15	16
Загальний бал	1	2	3-4	5-6	7-8	9	10-1 1	12-1 3	14-1 5	16	17	18

ПРИРОДОЗНАВСТВО

Об'єктами контролю __у процесі навчання природознавства є складники предметної природознавчої компетентності:

- знання (у формі фактів, уявлень, понять) про предмети і явища природи, їх взаємозв'язки і залежності між ними;

- уміння виконувати різні види навчально-пізнавальних дій щодо об'єктів природи та інформації про них;
- уміння застосовувати спеціальні методи пізнання об'єктів природи (дослід, практичну роботу, спостереження);
- уміння виконувати практичні дії з об'єктами природи;
- уміння оцінювати об'єкти природи, а також власну поведінку та інших людей серед природи;
- уміння застосовувати набуті знання й навички у своєму повсякденному житті;
- уміння творчого застосування набутих природничих знань і способів діяльності в змінених ситуаціях;
- досвід емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу і природи, до різноманітних видів діяльності, зокрема природоохоронної.

У процесі навчання природознавства застосовуються різні види контролю: поточний, тематичний, семестровий та річний.

Поточний контроль здійснюється на різних етапах оволодіння учнями змістом теми. Основна його функція – навчально-коригуюча. Цей вид контролю доцільний на етапі засвоєння нових знань та умінь. Він дозволяє своєчасно виявити помилки, усунути їх причини.

Поточний контроль спрямований на визначення якості і рівнів засвоєння навчального змісту.

Оцінювання відбувається за допомогою усного або письмового опитування (згідно з наказом Міністерства освіти і науки від 21.08. 2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти») відповідно до вимог навчальної програми за результатами бесід, спостережень, практичних робіт, дослідів, проектів, тестових і творчих завдань, дидактичних ігор тощо.

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
Початковий	1	Учень/учениця відтворює окремі факти та елементарні уявлення не усвідомлюючи їх суті. Спостерігає за виконанням практичних робіт, але не може пояснити сутність виконання кожної з її частин.
	2	Учень/учениця відтворює незначну частину навчального матеріалу на рівні копіювання зразка, має елементарні уявлення лише за допоміжними запитаннями вчителя, допускаючи неточності і помилки, частково розуміючи відтворене. Спостерігає за виконанням практичних робіт, повторює висновки про результати спостережень зі значними помилками, не усвідомлюючи їх

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
		суті.
Середній II рівень – середній	3	<p>Учень/учениця відтворює незначну частину навчального матеріалу; за допомогою вчителя виконує елементарні завдання, потребує детального кількаразового пояснення їх виконання.</p> <p>Практичні роботи виконує зі значною допомогою вчителя; спостерігає за дослідами, які проводить вчитель, але не може їх пояснити; може назвати окремі норми екологічної поведінки в місцевому природному середовищі; включається в роботу малої групи співробітництва, але не виявляє ініціативи і виконує роботу лише за зразком.</p>
	4	<p>Учень/учениця відтворює частину навчального матеріалу у формі понять за допомогою вчителя, віддає перевагу конкретному перелічуванню тіл, явищ, їх ознак; має утруднення встановлювати зв'язки й залежності між тілами і явищами природи, спрогнозувати результат діяльності людини та її вплив на природу.</p> <p>Під час практичної роботи може повторити за зразком певну операцію, дію; виконує елементарні завдання.</p>
	5	<p>Учень/учениця за допомогою вчителя відтворює основний навчальний матеріал, дає визначення понять, допускаючи помилки й неточності, за допомогою вчителя встановлює нескладні зв'язки між природними тілами; виявляє істотні й неістотні ознаки об'єктів, але має утруднення аналізувати об'єкти у логічній послідовності; порівнює природні тіла і явища за однією ознакою та за навідними запитаннями вчителя.</p> <p>Під час виконання практичних робіт виконує прості досліди за детальною інструкцією вчителя, уміє копіювати зразок виконання певної навчальної дії.</p>
	6	<p>Учень /учениця будує відповідь у засвоєній послідовності; виконує дії за зразком у подібній ситуації; відповіді доповнює й уточнює за навідними запитаннями вчителя, ілюструє її прикладами з підручника, зошита з друкованою основою, з дидактичних матеріалів; порівнює природні об'єкти не менш, ніж за 2 вказаними ознаками.</p> <p>Практичні роботи виконує за зразком або алгоритмом (планом) наданим вчителем; за вказівкою визначає та виконує завдання у малій групі співробітництва.</p>
III рівень – достатній	7	<p>Учень/учениця відтворює зміст природничих понять, називає їх істотні та неістотні ознаки, уміє наводити приклади з підручника на підтвердження певних думок, стисло переказує доступний за обсягом текст природничого характеру; порівнює природні об'єкти не менш, ніж за 3 вказаними ознаками; робить спроби висловлювати власні судження.</p> <p>Практичні роботи проводить самостійно, користуючись планами,</p>

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
		інструкціями, складеними за допомогою вчителя; частково контролює і оцінює власні навчальні дії.
	8	<p>Учень/учениця достатньо повно відтворює навчальний матеріал і застосовує його у стандартних ситуаціях; володіє способами діяльності за певним алгоритмом; відповідає на питання логічно, але з окремими неточностями; знаходить значення зазначених термінів у довідковій літературі; знаходить і систематизує інформацію за двома і більше заданими джерелами.</p> <p>Практичні роботи, дослідження та спостереження виконує за інструкцією з незначною допомогою вчителя і правильно робить часткові висновки про результати і способи виконання робіт; оцінює конкретні приклади поведінки у природі, власну діяльність.</p>
	9	<p>Учень/учениця володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в стандартних та частково змінених ситуаціях; може спланувати дії для здійснення пошукової діяльності; знаходить необхідну інформацію в додаткових джерелах інформації; обговорює отриману інформацію, застосовує отримані знання в повсякденній діяльності; проводить самооцінку рівня власних навчальних досягнень за запропонованим зразком.</p> <p>Самостійні і практичні роботи виконує під опосередкованим керівництвом. Називає основні етапи виконання дослідів і практичних робіт та знає основні прилади, їх призначення.</p>
IV рівень – високий	10	<p>Учень/учениця володіє системою природничих понять у межах, визначених навчальними програмами, встановлює як внутрішньопонятійні, так і міжпонятійні зв'язки; вміє розпізнавати тіла і явища природи, які охоплюються засвоєними поняттями різного рівня узагальнення; порівнює природні об'єкти не менш ніж за 34 ознаками; відповідь аргументує, використовуючи приклади із життя, опираючись на власний досвід; вміє користуватися найпростішими вимірвальними приладами, використовувати карту, застосовувати знання для пояснення та оцінки різноманітних процесів і явищ; планує власну навчальну діяльність з предмета, навчальнодослідних або іншого типу завдань, користується картографічною інформацією.</p>
	11	<p>Учень /учениця має гнучкі знання в межах вимог навчальної програми, вміє застосовувати набуті навички за аналогією і в нових нестандартних ситуаціях; здатен і готовий використовувати отримані знання та вміння в повсякденному житті; фіксує основний зміст навчального тексту у вигляді плану; заповнює запропоновані</p>

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
		таблиці; використовує додаткові джерела інформації при вирішенні навчальних завдань; самостійно виконує практичні, творчі завдання, спостереження і дослідження; працює з атласом і контурною картою; виступає перед класом; оцінює власний внесок у діяльність малої групи співробітництва.
	12	Учень/учениця має системні, міцні знання про різноманіття тіл, речовин та явищ природи і їх найпростіші класифікації; методи (визначені програмою) вивчення природи; усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях; використовує природничонаукову лексику у власних усних повідомленнях із застосуванням ілюстративного матеріалу і в письмових розповідях; виступає перед класом; організовує роботу в групі; бере участь у роботі малої групи співробітництва відповідно до зазначеної ролі; описує власні спостереження або дослідження, розрізняє в них мету, умови проведення роботи і отримані результати; використовує набуті знання, уміння та навички в практичній діяльності та в повсякденному житті.

Усна перевірка дозволяє вчителю перевірити не лише знання, якими володіють учні, а й уміння будувати відповідь у логічній послідовності, їхній словниковий запас, темп відповідей, а також розвивати зв'язне мовлення, логічне мислення та інші пізнавальні процеси. Вона дозволяє одразу коригувати одержані відповіді, спонукати учнів до усвідомлення помилок і причин їх виникнення, до виправлення допущених помилок і засвоєння досвіду аналізувати й оцінювати свою діяльність й діяльність інших учнів.

Для усної перевірки застосовують завдання типу: пригадай, прочитай, розкажи, вибери тощо, для письмової – продовж речення, встав пропущені слова, напиши, підпиши, познач, з'єднай, допиши тощо.

Усна перевірка потребує багато часу, обмежує можливість охопити перевіркою на уроці значну частину учнів класу. Тому доцільно застосовувати як усну, так і письмову перевірку знань.

Письмова перевірка здійснюється шляхом виконання завдань різного характеру. Здебільшого – це репродуктивні, продуктивні, відкриті (життєві, компетентісно-орієнтовані) та інтегровані завдання. Письмова перевірка охоплює й графічні завдання (доповни схему, склади схему, склади таблицю тощо).

Письмові завдання спрямовані на відтворення, пояснення, доведення, обґрунтування, застосування знань. За змістом вони є засобом перевірки рівня засвоєння фактичного матеріалу, сутності елементів природознавчих знань, певних взаємозв'язків і залежностей у природі.

Письмові завдання мають бути невеликими за обсягом, а відповіді на них – стислими. Тому вважається за доцільне запроваджувати короткочасні письмові самостійні роботи (15-20 хв).

Тематичний контроль передбачає перевірку й оцінювання навчальних досягнень учнів з однієї або декількох програмових тем. Його мета – виявити й оцінити якість засвоєння системи природознавчих понять, істотних зв'язків і співвідношень між ними, уміння учнів оперувати знаннями в певних видах практичної і навчально-пізнавальної діяльності.

Наприкінці вивчення програмової теми (кількох невеликих за обсягом тем) рекомендуємо проводити контрольну роботу, яка складається із завдань різного рівня складності.

Звертаємо увагу, що тематична оцінка виставляється з урахуванням усіх поточних оцінок.

Оцінювання за семестр здійснюється з урахуванням тематичних оцінок. Підсумкова оцінка за рік виставляється на основі семестрових.

Перевірку в процесі навчання природознавства рекомендуємо організовувати за допомогою різних методів: індивідуальна розповідь, бесіда, дослід, практична робота та ін.

Індивідуальна розповідь надає можливість учневі продемонструвати уміння послідовно, логічно та аргументовано викласти власну думку.

Бесіда – фронтальна або індивідуальна. Як метод оцінювання учнів початкових класів бесіда застосовується для перевірки логічно завершеної частини змісту, що містить фактичний матеріал, який поділяється на смислові частини, не має складних взаємозв'язків, а сам зміст не викликав труднощів під час засвоєння.

Дослід слугує способом виявлення знань про: ознаки та властивості об'єктів і явищ природи, умови їх існування; прилади і матеріали, які використовуються для проведення дослідів, та їх призначення; способи виконання діяльності – склад і послідовність виконання дій у досліді.

Практичні роботи передбачають організацію діяльності учнів із матеріальними об'єктами природи (натуральними предметами, гербаріями, колекціями) або з їх матеріалізованими формами (малюнками, моделями, муляжами, схемами).

Систематичне ведення фенологічних спостережень і навчальну проектну діяльність рекомендуємо оцінювати вербально.

Оцінювання навчального проекту. Залучення до пошукової діяльності відкриває в учнів здібності лідерів, які вчаться організовувати роботу в групах, уміння співпрацювати, відчувати себе членом команди, брати відповідальність на себе, реалізовувати результати навчальної діяльності. Проектна діяльність організовується з метою залучення учнів до перетворювальної діяльності, дає змогу поглибити знання учнів з предмету, визначити їхні здібності, розвинути інтерес до дослідницької роботи, сформувати вміння працювати з інформаційними джерелами, проводити спостереження та робити висновки.

Критерії оцінювання навчального проекту – це інструкція розроблена **спільно** з усіма учасниками проекту на початковому етапі.

Під час роботи над навчальним проектом застосовують зовнішнє оцінювання (вчитель, учні) та самооцінювання.

Навчально-пізнавальна діяльність учнів під час контролю може бути репродуктивною, реконструктивною, творчою.

Обов'язковими компонентами процесу перевірки є взаємо- і самоперевірка.

Я У СВІТІ

Об'єктами контролю у курсі є такі суспільствознавчі аспекти:

- знання, які відображають усі види соціального досвіду (переважно на рівні уявлень і понять);
- досвід здійснення способів діяльності в соціальній сфері;
- досвід творчого застосування набутих способів діяльності в змінених ситуаціях;
- досвід емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до різноманітних видів діяльності, зокрема навчальної, громадянської.

Вимогами до оцінювання навчальних досягнень учнів визначено:

- обсяг інформації про предмети, об'єкти і явища соціальної дійсності; її якість (знання конкретних фактів, правил чи зв'язків і залежностей);
- активність (від репродуктивної до творчого вираження) у набутті досвіду спілкування, поводження, взаємодії у праці, навчанні, грі; прогнозування результатів власних вчинків; випробовуванні різних соціальних ролей;
- вияв інтересу до навколишньої дійсності, надання переваги знанням, які можна здобути самостійно з різних джерел; зосередженість на досягненні результату, прагнення до успіху;
- вияви громадянських почуттів у різноманітних ситуаціях (обов'язку, патріотизму, відповідальності тощо).

Навчальною програмою передбачено періодичний, тематичний, семестровий, річний контроль.

Перевірка навчальних досягнень учнів здійснюється під час поточного і тематичного контролю.

Поточна перевірка – динамічна і гнучка перевірка результатів навчання, що супроводжує процес становлення умінь і навичок. Поточна перевірка застосовується на всіх етапах уроку як у фронтальній, так і в індивідуальній та груповій формах різними методами: усної перевірки (бесіда, розповідь учня); письмової перевірки (письмова самостійна робота).

Засобами оцінювання навчальних досягнень учнів під час поточної перевірки можуть бути: текстовий та ілюстративний матеріали, методичний апарат підручника; життєві ситуації до окремих тем; сконструйовані різнорівневі завдання; практичні роботи в практично дієвій формі та на виконання мислительних дій; самооцінювання та оцінювання однокласниками та ін.

Тематична перевірка здійснюється після засвоєння учнями змістових ліній (розділів) на основі поточного оцінювання. Під час тематичної перевірки знання учнів уточнюються, поглиблюються, розширюються, систематизуються. Вона вимагає від учнів максимальної самостійності і здійснюється переважно у письмовій формі (виконання тестових і текстових завдань).

Семестрова оцінка виставляється на основі тематичних балів.

Річний бал виставляється на основі підсумкових балів за семестри.

Оцінювання відбувається за результатами усного або письмового опитування (згідно з наказом Міністерства освіти і науки від 21.08. 2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти») відповідно до вимог програми за допомогою бесід, розповідей, дидактичних ігор.

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
Початковий	1	Учень/учениця розрізняє об'єкти вивчення серед інших і виконує окремі навчальні дії без усвідомлення мети роботи (за зразком, за детальною інструкцією)
	2	Учень/учениця фрагментарно відтворює незначну частину матеріалу, має поверхові уявлення про об'єкт вивчення; особливо утруднюється в ситуаціях вибору й аргументації правильної поведінки, оцінки вчинків тощо; виявляє здатність до елементарного викладу думки
	3	Учень/учениця відтворює менше половини навчального матеріалу. Віддає перевагу конкретному перелічуванню фактів, дій, вчинків, утруднюється аргументувати, робити висновки, узагальнення
Середній	4	Учень /учениця знає близько половини навчального матеріалу; утруднюється встановити зв'язки й залежності між явищами; спрогнозувати результат діяльності людини, вчинків своїх ровесників, ланцюжки походження речей тощо. Може діяти відповідно до зорової опори, детальної інструкції
	5	Учень/учениця розуміє основний навчальний матеріал, може, хоча й неточно, відтворити конкретні факти, правила. Утруднюється в оцінних судженнях, висловленні власної думки; ілюструванні правил прикладами

	6	<p>Учень/учениця знає близько половини навчального матеріалу; утруднюється встановити зв'язки й залежності між явищами, спрогнозувати результат діяльності людини, вчинків своїх ровесників, ланцюжки походження речей тощо.</p> <p>Може діяти відповідно до зорової опри, детальної інструкції.</p> <p>Відповідь правильна, але недостатньо осмислена й переконлива.</p> <p>Утруднюється робити узагальнюючі висновки на основі засвоєної конкретної інформації.</p> <p>З допомогою вчителя може аналізувати, порівнювати, робити висновки, висловлювати оцінні судження</p>
Достатній	7	<p>Учень/учениця правильно, логічно відтворює навчальний матеріал, підтверджує думку прикладами з власного життя; застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; соціальна взаємодія, виконання тривалих (наприклад, проектних завдань) потребують незначного стимулювання і підтримки</p>
	8	<p>Обсяг знань в учня (учениці) достатньо повний; він (вона) застосовує їх у стандартних ситуаціях; прагне встановлювати зв'язки й залежності між окремими явищами, фактами, загалом контролює власну поведінку.</p> <p>Виявляє інтерес до соціальної тематики, ініціює різноманітні проекти, але не завжди активний у їх завершенні</p>
	9	<p>Обсяг знань в учня (учениці) достатньо повний; він (вона) застосовує їх у стандартних ситуаціях; прагне встановлювати зв'язки й залежності між окремими явищами, фактами, загалом контролює власну поведінку.</p> <p>Уміє засвоєні цінності, норми поведінки частково застосовувати в змінених ситуаціях</p>
Високий	10	<p>Учень/учениця володіє глибокими і міцними знаннями, шукає додаткову інформацію з інших джерел (книг, довідників тощо).</p> <p>Виявляє стійкий інтерес до змісту й процесу навчальної діяльності.</p> <p>Застосовує норми поведінки в змінених ситуаціях, оцінює поведінку власну та однокласників</p>
	11	<p>Учень/учениця володіє узагальненими знаннями, користується додатковими джерелами інформації. Використовує їх для постановки й дослідження інших проблем.</p> <p>Виявляє сприйнятливості до нових знань, випробовує різні шляхи для досягнення результату, прагне успіху.</p> <p>Виявляє ініціативу в реалізації норм і правил поведінки в класі, спонукає до цього інших</p>
	12	<p>Учень/учениця володіє дієвими знаннями, які охоплюють не лише конкретні факти, але й сутнісні характеристики, взаємозв'язки й залежності між явищами в сфері соціального життя (вчинок і наслідки, зв'язок між якістю праці і результатами тощо).</p> <p>Виявляє сприйнятливості до нових знань, випробовує різні шляхи для досягнення результату, прагне успіху.</p> <p>Виявляє ініціативу в реалізації норм і правил поведінки в класі, спонукає до цього інших.</p> <p>Самостійно ставить пізнавальну мету, ініціює нові ідеї, які втілює на практиці (це можуть бути соціальні проекти).</p> <p>Володіє загальними способами діяльності в межах навчальної програми</p>

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ

Зміст предмета спрямовано на реалізацію пріоритетних напрямків технологічної освіти – долучення до мистецтва як до духовного досвіду поколінь, оволодіння способами художньо – технологічної діяльності та розвиток творчої обдарованості дитини, її самоконтролю. Діти вчать працювати з найбільш поширеними та сучасними матеріалами, оволодівають основними прийомами майстерності для того, щоб за короткий час відповідно до власного задуму зробити самостійно або з допомогою дорослих корисний та привабливий виріб.

Важливим завданням трудового навчання є розвиток творчої, активної, креативної особистості, яка має уявлення про технології обробки матеріалів, національні традиції та духовну культуру народу. Опора на інтегрування з іншими навчальними предметами дозволяє здійснити розвивальний характер трудового навчання.

Об'єктами перевірки та оцінювання є:

- виконання практичних робіт;
 - знання про види, властивості та прийоми обробки різних матеріалів відповідними інструментами та способами;
 - уміння читати просту техніку – технологічну документацію (ескізи, креслення, схеми) та працювати за нею;
 - уміння самостійно аналізувати конструкцію виробу, визначати послідовність виконання дій під час виготовлення виробів;
 - уміння творчо використовувати декоративні та конструктивні властивості форми, матеріалів, кольору для розв'язання конкретних завдань;
 - уміння використовувати різні техніки у відповідності з конструктивною або декоративно – художньою задачею;
 - уміння створювати творчий задум та практично втілювати його у виготовлені виробу;
 - знання про світ професій: їх зовнішні характерні ознаки і результати, інструменти, матеріали і способи праці, мету і умови праці;
 - навички правильного і безпечного користування ручними інструментами і пристосуваннями, економного використання матеріалів.

Виконання всіх практичних робіт на уроках трудового навчання рекомендується оцінювати. При цьому, оцінюватися в балах на розсуд учителя можуть кращі роботи або роботи, при виконанні яких учень проявив старанність та результативність власної діяльності. Разом з тим, рекомендується організувати завершення роботи тим учням, які не встигли закінчити виріб на уроці.

Виявлення рівня знань учнів вчитель може здійснювати за допомогою бесід, розповідей, дидактичних ігор тощо.

Оцінювання здійснюється згідно з наказом Міністерства освіти і науки від 21.08. 2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти».

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
I рівень – початковий	1	Учень/учениця може розпізнавати деякі об'єкти вивчення (матеріали, інструменти, моделі тощо) та називає їх (на побутовому рівні)
	2	Учень/учениця описує незначну частину об'єктів вивчення; частково розпізнає інструменти та обладнання для виконання практичних робіт
	3	Учень/учениця має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; з допомогою вчителя виконує елементарні практичні завдання після детального кількаразового повторення; використовує за призначенням робочі інструменти та обладнання
II рівень – середній	4	Учень/учениця знає окремі відомості, що стосуються практичних робіт; застосовують елементарні прийоми роботи інструментом; може повторити за зразком певну операцію
II рівень – середній	5	Учень/учениця відтворює навчальний матеріал, необхідний для виконання практичних робіт, з допомогою вчителя; виконує окремі операції практичних робіт з недоліками
	6	Учень/учениця самостійно відтворює значну частину навчального матеріалу, необхідного для виконання практичних робіт; виконує дії за зразком із допомогою вчителя
	7	Учень/учениця самостійно відтворює навчальний матеріал, необхідний для виконання практичних завдань; частково контролює власні навчальні дії; виконують операції за зразком з окремими незначними відхиленнями
III рівень – достатній	8	Учень/учениця виявляє розуміння навчального матеріалу, наводить приклади, намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між матеріалами та способами їх обробки; використовує набуті знання і уміння в стандартних ситуаціях
	9	Учень/учениця володіє навчальним матеріалом і реалізовує свої знання та вміння в практичній діяльності; практичні роботи виконує з незначними відхиленнями в кінцевому результаті
	10	Учень/учениця володіє глибокими знаннями та вміннями і застосовує їх у нестандартних ситуаціях; бере активну участь в розробленні та реалізації практичних робіт; практичні роботи виконує відповідно до запланованих вимог
IV рівень – високий	11	Учень/учениця володіє гнучкими знаннями і навичками в межах вимог навчальної програми, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; знаходить і аналізує додаткову інформацію; самостійно розробляє варіативну складову практичних робіт та забезпечує її виконання

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
	12	Учень/учениця має системні знання та навички з предмета, свідомо використовує їх, у тому числі, в проблемних ситуаціях; самостійно розробляє технологічний процес виготовлення виробу та забезпечує його якісне виконання

Тематична оцінка виставляється на основі поточних балів. Семестрова – на основі тематичних балів з урахуванням загального результату роботи учнів протягом відповідного семестру. На основі семестрового оцінювання виставляється річна оцінка з урахуванням динаміки особистих досягнень учня.

**Директор департаменту
загальної середньої та дошкільної освіти**

О. В. Єресько

